

Plejeplan for Smør - og Fedtmosen

2016-2025

Smør- og Fedtmosen 2016-2025	3
Om Plejeplanen	5
Vejledning til kort	7
Tværgående	9
Særlige naturtyper og arter	10
Invasive arter	13
Invasive plante- og dyrearter	13
Herlev Kommune	13
Gladsaxe Kommune	14
Information	15
Undersøgelser og opfølgning	17
Herlev Kommune	17
Gladsaxe Kommune	17
Rekreative muligheder	18
Delområder	19
Boghvedeholm	20
Græs- og skovarealer	21
Mål	21
Handlinger	21
Status	21
Vandhul	22
Mål	22
Handlinger	22
Status	22
Cirkuspladsen	23
Mål	23
Handlinger	24
Status	24
Det åbne land nord for Kildegården	25
Græsarealer	27
Mål	27
Handlinger	27
Status	27
Søer og vandhuller	29
Mål	29
Handlinger	29
Status	29
Det åbne land vest og syd for Smørmosen	31
Græsarealer	32
Mål	32
Handlinger	32
Status	32
Fugletårnssøen	34
Mål	34
Handlinger	34
Status	34
Fedtmosen	34
Skovbevoksede områder	36
Mål	36
Handlinger	36
Status	36
Søer	37
Mål	37
Handlinger	37
Status	37
De lysåbne arealer	38
Mål	38
Handlinger	38
Status	38
Holmeengen	39
Havearealer	40
Mål	40
Handlinger	40
Status	40
Søer	41
Mål	41
Handlinger	41
Status	41
Kildegårdens jorder	43
Græssede og dyrkede arealer	45
Mål	45

Handlinger	45
Status	45
Søer og vandhuller	47
Mål	47
Handlinger	47
Status	47
Nord- og Vestfolden & bræmme langs Klausdalsbrovej	49
Græsarealer	51
Mål	51
Handlinger	51
Status	51
Sø og vandhul	53
Mål	53
Handlinger	53
Status	53
Smørmosen Nord	54
Skovbevoksede områder	56
Mål	56
Handlinger	56
Status	56
Søer	57
Mål	57
Handlinger	57
Status	57
De lysåbne arealer	58
Mål	58
Handlinger	58
Status	58
Smørmosen Syd	60
Skovbevoksede moseområder og øer	62
Mål	62
Handlinger	62
Status	62
Søer	64
Mål	64
Handlinger	64
Status	64
Smørmosen søen	66
Mål	66
Handlinger	66
Status	66
Træbanken	67
Mål	67
Handlinger	67
Status	67
Baggrund	69
Planer og lovgivning	70
Offentlighedens adgang	73
Landskabets historie	74
Plantefundenes naturlige udvikling:	74
Sø → rørsump → kratmose → skovmose → skov på tør bund ← overdrev	74
Dyr og planter	76
Næringsbelastning	81
Næringsbelastning	81
Symptomer på næringsbelastning	81
Metode til næringsreducering	82
Omregningstabel:	82
Hydrologiske forhold	83
Tekniske anlæg	84
Links og referencer	85
Ordbog	87
Søg	89

Smør- og Fedtmosen 2016-2025

Smørmosen. Foto: Frank Desting

Smør- og Fedtmosen er et fredet område, der omfatter moserne Smørmosen og Fedtmosen samt jorderne omkring Kildegården og Klausdal. Denne plejeplan skal udmønte fredningskendelsen og beskrive de tiltag, der skal sikre at naturværdierne forbedres og samtidig opretholder områdets rekreative værdi, samt opfylder fredningens formål.

Plejeplan for Smør- og Fedtmosen er en fælleskommunal plejeplan, udarbejdet af plejemyndighederne Gladsaxe Kommune og Herlev Kommune. De to kommuner varetager de administrative og planlægningsmæssige forhold for fredningsområdet.

Plejeplanen har været i offentlig høring i 8 uger og er vedtaget af de politiske udvalg i Herlev Kommune den 12.10.2016 og i Gladsaxe Kommune den 24.10.2016.

Planen er gældende i en 10 årig periode, 2016 - 2025, og erstatter Plejeplan for Smør- og Fedtmosen 2010 -2015.

Den godkendte plejeplan offentliggøres 15.11.2016, som en afgørelse efter bekendtgørelse 924 af 27. juni 2016 om pleje af fredede arealer.

Beslutningen om vedtagelse af planen kan påklages til Natur- og Miljøklagenævnet.

Klagevejledning

Denne afgørelse kan påklages til Natur- og Miljøklagenævnet jævnfør Naturbeskyttelseslovens § 78. De klageberettigede er adressaten, grundejere, relevante offentlige myndigheder, samt lokale og landsdækkende foreninger og organisationer, som har beskyttelses af natur og miljø som hovedformål med flere, se § 86 i samme lov.

En eventuel klage skal oprettes direkte på Natur- og Miljøklagenævnets klageportal, som du finder på www.borger.dk eller www.virk.dk - søg efter 'Klageportal'. Klagen skal være oprettet på Natur- og Miljøklagenævnets klageportal senest 4 uger fra den dag afgørelsen er offentliggjort, altså senest den 13.12.2016.

Vi kan oplyse, at det er en betingelse for Natur- og Miljøklagenævnets behandling af en eventuel klage, at klager indbetaler et gebyr til Natur- og Miljøklagenævnet på 500 kr. Nævnet vil opkræve gebyret ved oprettelsen af klagen. Vejledning om gebyrordningen og brug af klageportalen kan findes på Natur- og Miljøklagenævnets hjemmeside www.nmkn.dk. Gebyret tilbagebetales, hvis klager får helt eller delvist medhold i klagen.

Afgørelsen kan desuden indbringes for domstolene. Det skal ske inden 6 måneder fra den dag afgørelsen er offentliggjort altså senest den 15.05.2017.

Fredningen

Den nyeste fredning af Smør- og Fedtmosen er givet af Fredningsnævnet ved kendelse af 13. august 2003. Denne afgørelse blev stadfæstet med en mindre ændring ved Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 25. maj 2004. Området udgør 150 ha og ligger i den inderste del af Hjortespringskilen i Herlev og Gladsaxe kommuner. Moseområdet blev fredet tilbage i 1944, fornyet i 1953, og med tillægskendelser i 1963 og 1966, hvor det fredede område omfattede 70 ha. Nyttehaverne øst for Klausdal omfattes først af fredningsbestemmelserne, når brugen som nyttehaver ophører og området inddrages som naturområde.

Fredningens formål er:

- At beskytte og forbedre biologiske og landskabelige værdier.
- At sikre almenhedens ret til færdsel i området.
- At forbedre og regulere områdets anvendelse til fritidsformål under hensyn til naturen.
- At sikre Danmarks internationale traktatmæssige forpligtelser til at beskytte naturen.

Området blev fredet for at bevare dets biologiske, landskabelige og rekreative værdier og for at sikre områdets mosaikstruktur og kontraster mellem det dyrkede land og de udyrkede arealer.

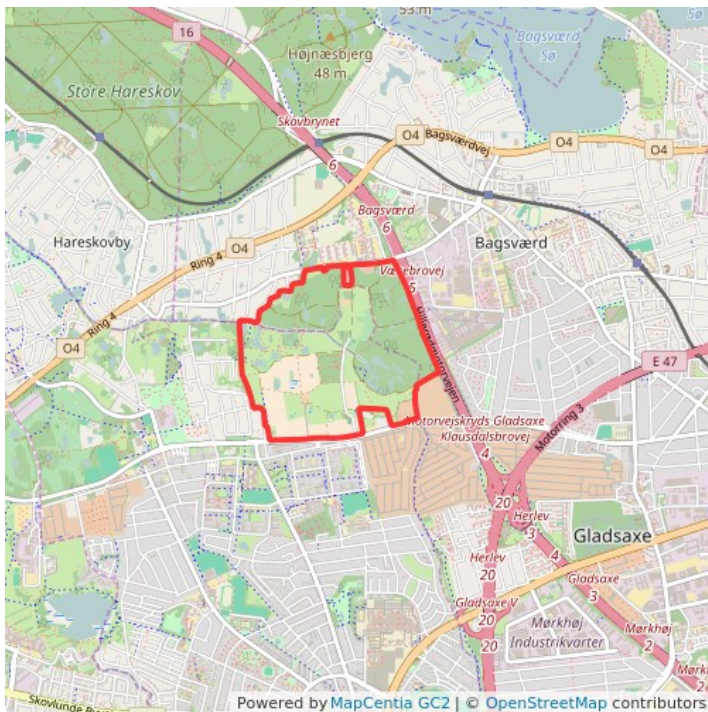
Mosen er et værdifuldt naturområde, som ligger i et smukt, kuperet og varieret landskab. Naturområdet ligger bynært og er et godt udfugtsmål for mange besøgende. I mosen kan man opleve et spændende fugleliv med ynglende fugle og trækfugle. Om foråret kan nattergalens sang høres og flere rovfugle opholder sig i mosen. Der findes også et særligt artsrigt planteliv med sjældne orkidéer. Ved mosens søer er der fine udsigter udover vandet. De lysåbne lommer står i kontrast til de mere uberørte skovområder, mens markerne omkring Kildegården og Klausdal giver fornemmelsen af et smukt åbent landskab.

Se fredningsbekendtgørelsen:

 [Fredningskendelse for Smør- og Fedtmosen](#)

Se plejeplanen:

 [Plejeplan for Smør- og Fedtmosen - november 2016](#)

 Fredningsgrænse

Om Plejeplanen

Plejeplanens formål

Målet med plejeplanen for Smør- og Fedtmosen er at udarbejde en langsigtet forvaltningsplan, der sørger for at plejen foregår på en måde, som sikrer områdets biologiske, landskabelige og rekreative værdier. Plejeplanen beskriver de metoder, der bruges til at styre naturens udvikling mod det ønskede mål.

Hvordan er plejeplanen opbygget

Plejeplanen er opdelt i følgende afsnit

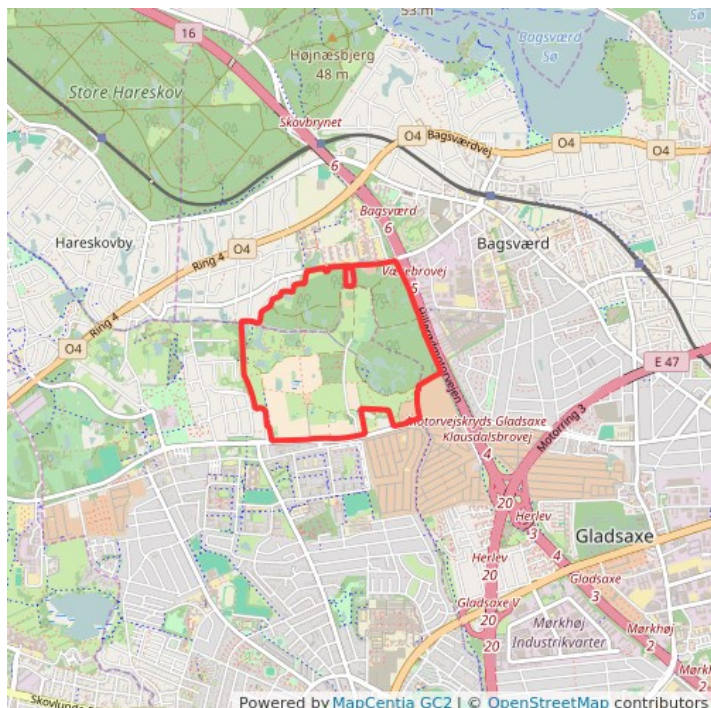
- Om plejeplanen: Kort beskrivelse af formål og opbygning. I venstre side af skærmen kan findes vejledning om brug af kortene.
- Tværgående: I dette afsnit beskrives områdets særlige værdier og indsats på tværs i det fredede område. Det er særlige beskyttede naturtyper og arter, invasive arter, information og undersøgelser.
- Delområder: Hvert delområde er beskrevet med et mål, handling, status og et kort over delområdet. Mange af delområderne er opdelt i deldelområder, fordi plejen er meget forskellig.
- Baggrund: Afsnittet indeholder generelle informationer om de juridiske bindinger, landskabets historie og biologi, samt links og referencer.
- Ordbog: Alfabetisk ordforklaring.
- Kort: Her åbnes Giskort, hvor man kan tænde og slukke for mange forskellige temaer.

Hvad er tilladt

Plejeplanen er et redskab, der giver plejemyndighederne mulighed for, uden forudgående ansøgning om tilladelse fra Fredningsnævnet, at foretage indgreb, som er beskrevet i plejeplanen i det omfang der er redegjort for de ønskede foranstaltninger. Foranstaltninger, der ændrer tilstanden i et beskyttet naturområde, kan kun ske efter særlig tilladelse efter naturbeskyttelseslovens § 3. Ændringer og tiltag, som ikke er beskrevet i plejeplanen kræver dispensation fra Fredningsnævnet og evt. efter naturbeskyttelsesloven.

Denne plejeplan afløser Plejeplan for Smør- og Fedtmosen 2010 - 2015.

For detaljeret kort over området klik [her](#)

Vejledning til kort

Oversigtskort

Flere steder i plejeplanen er vist et oversigtskort med områdeafgrænsning. Kortene kan ses i fuld skærm ved at klikke på stort kort. Der kan zoomes ind og ud ved at bruge + og - knapperne nederst i højre hjørne eller scrolle med musen. Andre baggrundskort end det viste kan vælges ved at klikke på baggrund øverst på kortene.

Her er vist et eksempel på et oversigtskort i plejeplanen for Smør- og Fedtmosen.

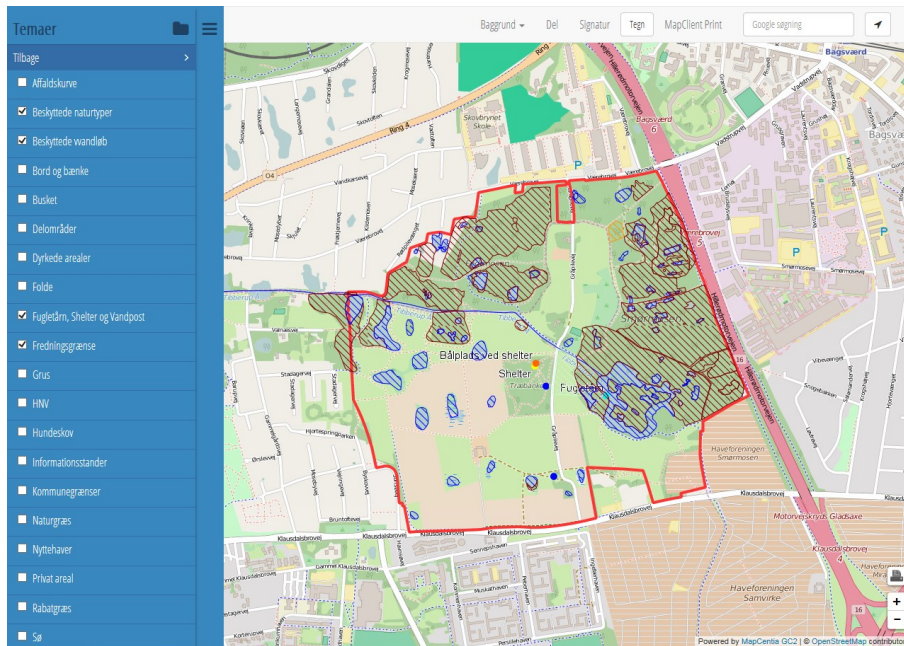
Detaljeret kort

Plejeplanen har også en fane kaldet kort. Klikkes der på denne fane åbnes et nyt stort GIS-kort, hvor der er endnu flere muligheder for at tænde og slukke for mange forskellige temaer.

For at få adgang til kortmenuen klikkes på de tre vandrette blå streger øverst oppe i venstre hjørne.

Kortlagene er delt op i delområder og temaer. Under delområder kan man tænde områdeafgrænsning for de enkelte delområder. Under temaer er en lang række forskellige oplysninger.

Klik på baggrund i den øverste værkstedslinje for at ændre baggrundskortet til f.eks. satellit foto. På knappen signatur kan du se en oversigt over tilvalgte temaer.

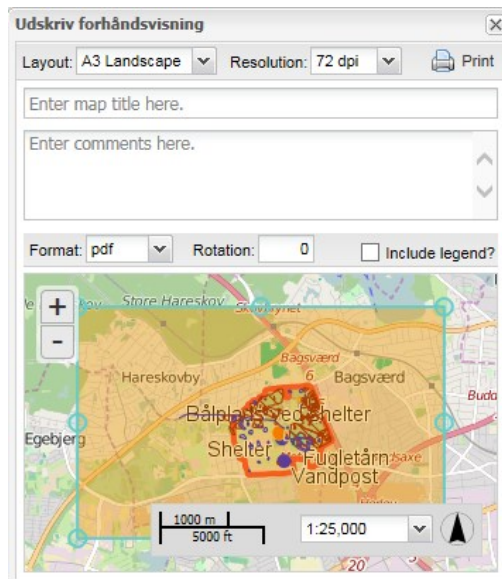

Her er et eksempel, hvor der er tændt for forskellige temaer i kortet.

Udskrift af kort

For at udskrive et kortudsnit trykkes på MapClient Print øverst i højre hjørne i GIS-kortet. Der åbnes nu et vindue, hvor det er muligt at vælge, hvilken del af kortet, der ønskes udskrevet.

Juster størrelse og placering på den lyseblå ramme ved at trække i den med musen. For at tilføje en signaturforklaring til det printede kort markeres feltet Include legend. Når markeringen er tilfredsstillende trykkes på print. Dette åbner en PDF-fil, der efterfølgende kan printes ved at trykke CTRL + P.

Tværgående

Valmuer ved Klausdal.

Under dette afsnit beskrives områdets tværgående værdier, trusler og fokusområder. Prioriteringen er baseret på emner, som er meget vigtige for mosen, så som beskyttede naturtyper og arter. Forekomsten af invasive arter påvirker flora- og faunasammensætningen til mindre biologisk diversitet i området. Derfor er det et særligt indsatsområde i denne plejeplan.

Særlige naturtyper og arter

Til venstre ægladet fliglæbe. Til højre butsnudet frø

Særlige naturtyper

Området indeholder naturtyperne søer, moser, enge og overdrev. De er omfattet af naturbeskyttelseslovens beskyttelse mod menneskeskabte tilstandsændringer i lovens § 3. Der må derfor som udgangspunkt ikke foretages ændringer i tilstanden, herunder terrænændringer eller ændringer af beplantningen. Pleje der sker for at opretholde en naturtilstand kan ske uden dispensation fra Naturbeskyttelsesloven.

Smørmosen, forår 2015

I Smør- og Fedtmosen findes desuden en række naturtyper som er beskyttet af EU-lovgivning jf. habitatdirektivet.

- (3160) Brunvandede søer og vandhuller
- (7140) Hængesæk og andre kærsamfund dannet flydende i vand
- (91D0) Skovbevokset tørvemose
- (91E0) Elle- og askeskov

I mosen er flere søer opstået som følge af tidligere tørvegravninger, og fremstår i dag som *brunvandede søer*. Disse søer er karakteristiske på grund af tørvejorden, der giver vandet den brune farve og survandet miljø. Her kan mosens liden blærerod bl.a. findes.

I dag findes der rester af *kærsamfund* som efterhånden er tilgroet, næringspåvirket og derfor er i fare for at forsvinde.

I de indre dele af Smørmosen findes partier af *skovbevokset tørvemose*. Naturtypen er karakteristisk ved eksempelvis birk, blåtop og tørvemosser.

Naturtypen *elle- og askeskov* findes i nogle områder af mosen. I Smørmosens nordlige del består skoven primært af askeskov.

Tibberup Å, som starter i Smørmosen, er også beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3.

Særlige arter

I området findes særligt beskyttede arter, som er truet af udryddelse. Arterne er udpeget i bekendtgørelsen for beskyttede naturtyper (EU's Habitatdirektiv). Det er stor vandsalamander og spidssnudet frø og flere arter af flagermus.

Der er også en række arter, som er fredet. De må ikke indsamles eller slås ihjel. Det er padderne butsnudet frø, grøn frø, skrubbudse og lille vandsalamander. Af krybdyr er i 2015 fundet snog, stålorm og almindeligt firben. I øvrigt er der fundet et enkelt individ af skildpadden rødøret terrapin, som er en amerikansk skildpadde, der nok er udsat.

Af insekter er fundet sankthansorm ved enkelte søer i Smørmosen.

Af mere sjældne ynglefugle er Rørdrum lejlighedsvis observeret i mosen.

Smør- og Fedtmosen har et særligt artsrigt planteliv. Fra en tidligere opgørelse, anslås artsantallet at ligge på 400 arter. I Smørmosens søer er der

fundet sjældne planter som sumpplanten kærmysse og flere kødædende planter af slægten blærerod. Af fredede orkideer findes sump hullæbe på fugtigbundsarealer og i skovområder findes ægbladet fliglæbe.

Vellugtende læderporesvamp. Foto: Frank Desting 2012

I mosen er der i de seneste år fundet mere end 150 svampearter (Foreningen til Svampekundskabens fremme). I Smørmosen er den sjældne svamp vellugtende læderporesvamp registreret. Svampen vokser i fugtige omgivelser på døde piletræer og sjældent på løvtræer. Desuden findes svampen Krusblad. Den er karakteristisk med sine krusede ribber og lyseblå/turkis farve. Den vokser på løvtræers døde grene (Danmarks Svampeatlas 2014).

High Nature Value (HNV)

High Nature Value er statens rangordning af arealer i det åbne land, der har særlig naturværdi eller har potentiale til at have høj naturværdi. Systemet er baseret på 14 delindikatorer, der blandt andet dækker plantearter og deres følsomhed overfor påvirkninger, truede arter, nærhed til beskyttede naturområder og landskabstyper, der indikerer god naturkvalitet. Arealer tildeles HNV værdier mellem 0-14, hvor 14 er det bedste. I det fredede område ligger HNV mellem 0 og 9. Stederne med 9 er små arealer inde i Smørmosen.

Pleje

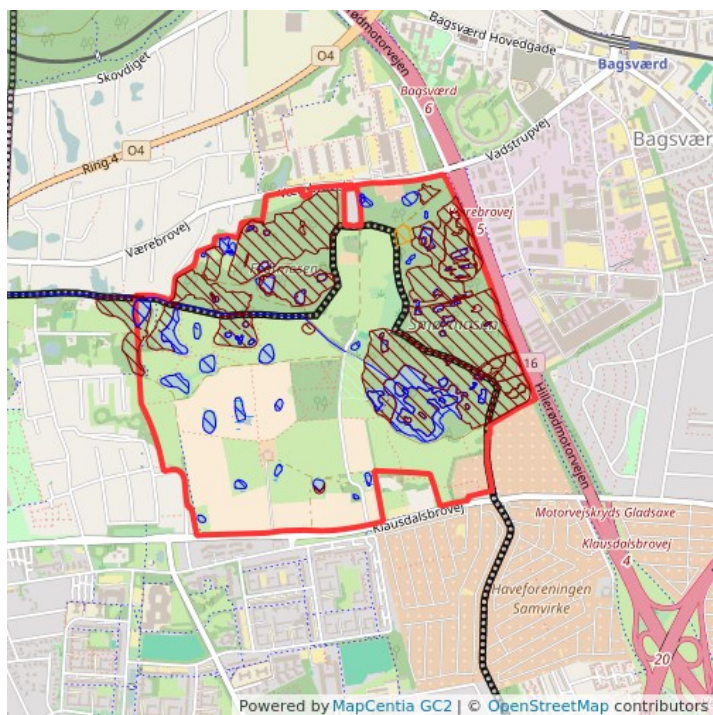
Den pleje, som foretages efter plejeplanen, har til formål at opretholde en god tilstand og et artsrigt plante- og dyreliv. Naturtyperne trues af tilgroning og de tidligere åbne moser har i dag udtryk af skovmose. De tidligere overdrev bliver til skov, hvis de ikke holdes åbne. Derfor består plejen i fældning af træer for at skabe lysåbne områder og enkelte steder fjernelse af rørskov. Den største del af det beskyttede område lades dog urørt til glæde for blandt andet det rige fugleliv.

Inden der foretages væsentlige ændringer i området skal der screenes for eventuelle forekomster af særligt beskyttede arter. Plejen tilpasses, så de beskyttede arter får gunstig bevaringstilstand. Det vil sige, at de enkelte naturtyper og arter skal være i god balance eller fremgang.

Plejen har samtidig til formål at øge den rekreative værdi, idet der skabes udsigt til naturværdierne.

Den konkrete pleje, der foretages, er nærmere beskrevet under de enkelte delområder.

Pleje af Tibberup Å sker efter gældende vandløbsregulativ.

- Eng
- Mose
- Overdrev
- Sø
- Beskyttede vandløb
- Fredningsgrænse
- Kommunegrænser

Invasive arter

I det fredede område forekommer flere invasive plantearter. Forekomsten af disse arter er i dag blevet et stigende problem. Invasive arter udkonkurrerer ofte hjemmehørende arter ved fortrængning og skygning. Arter som kæmpe-pileurt, japansk pileurt, sildig gyldenris og canadisk gyldenris er stadig et problem i nogle dele af Smør- og Fedtmosen. Kæmpe-bjørneklo er den eneste invasive art, der er underlagt lovgivningen med sin egen bekendtgørelse. Indsatsen for fjernelse af kæmpe-bjørneklo er vellykket i mosen og de enkelte planter som dukker op bekæmpes løbende.

Bekæmpelsen af invasive arter kan ske i et samarbejde mellem frivillige og kommunen på de offentlige matrikler i fredningsområdet. Foreningen Lokal Agenda 21 har bl. a. tidligere været med til at bekæmpe kæmpe-bjørneklo i området. Bekæmpelse er for mange arters vedkommende på forsøgsbasis. Bekæmpelsesmetoderne kan derfor ændre sig i plejeplansperioden alt efter egne erfaringer og anbefalinger fra Naturstyrelsen.

Gyldenris. Foto: Frank Desting 2014

Invasive plante- og dyrearter

Bekæmpelsen af invasive arter gælder for plejen i alle delområder og skal ske uden brug af kemiske bekæmpelsesmidler.

Kæmpe-bjørneklo skal bekæmpes i henhold til de metoder, der er beskrevet i kommunernes indsatsplan.

Herlev Kommune: [indsatsplan_for_kaeampe_bjoernekle_i_herlev_kommune.pdf \(1.7 MB\)](#)

Gladsaxe Kommune: [indsatsplan_for_kaeampe_bjoernekle_i_gladsaxe_kommune.pdf \(1.7 MB\)](#)

Kæmpe-bjørneklo

Bekæmpelse af kæmpe-pileurt og japansk pileurt kan ske med de bedst egnede metoder afhængig af bestandens størrelse og beliggenhed. Det kan ske eksempelvis ved tildækning på minimum fem år. Se Naturstyrelsens anbefaling her: [pileurt_bekaempelse_-_naturstyrelsen.pdf \(5.6 MB\)](#)

Bekæmpelse af sildig og canadisk gyldenris kan udføres med de bedst egnede metoder afhængig af bestandens størrelse og beliggenhed. F.eks. ved hjælp af slagleklipper, punktslåning med buskrydder eller manuel slåning. Første slåning kan ske inden Sankt Hans. På private områder kan der indgås aftaler mellem grundejer og den respektive kommune om at bekæmpe gyldenris.

Bekæmpelse af vild pastinak kan udføres med de bedst egnede metoder afhængig af bestandens størrelse og beliggenhed jf. Naturstyrelsens anbefalinger om bekæmpelse af pastinak. Planten indeholder en plantegift, som gør huden følsom overfor sollys. Pastinakken er to-årig og udvikler under optimale forhold en blomsterstand i sit andet leveår, hvorefter den dør. Er der ikke gode vækstbetingelser, kan planten leve i mindst fem år, inden den blomstrer. Hver plante kan sætte knapt 1.000 frø. Planten blomstrer i juni-august.

Kæmpe-pileurt

Mangebladet lupin findes i Boghvedeholm på de private arealer. De kan bekæmpes med oprykning, slåning eller græsning med får.

Der er muligvis mink i Smør- og Fedtmosen. I Herlev Kommune blev der i starten af 2015 gennemført et projekt, som skulle kortlægge omfanget af mink i området. Minkfælder blev sat op ved søbredder og tjekket to gange om dagen af frivillige i området. Der blev dog i forsøgsperioden ikke fanget nogle mink. Hvis minkene ses i området så ring til Herlev eller Gladsaxe kommuner.

Herlev Kommune

I den forrige planperiode 2010-2015 var bekæmpelsen af de invasive arter kæmpe-bjørneklo, gyldenris, kæmpe- og japansk pileurt et særligt indsatsområde. Bekæmpelsen har været effektiv og forekomsten

af alle arterne er således kraftigt reduceret. Frøene fra planterne kan dog ligge i jorden længe, så disse invasive arter skal fortsat bekæmpes i planperiode 2016-2025. Målet er at de er udryddet i kommunen inden 2025.

Japansk pileurt er inden for det fredede område kun observeret i haven ved Kildegården.

Kæmpe-bjørneklo forekommer på enkelte steder langs Tibberup Å, ved Svanesøen og i Smørmosen samt på private ejendomme.

Gyldenris findes stadig i små forekomster, primært på græsarealerne nord for Kildegården og syd for Smørmosen.

Forekomsten af den invasive art vild pastinak er øget og udgør nu et problem i området. I kommunen vil forsøg på at fjerne så mange vild pastinak som muligt forsøges, ved årlig slåning af enge og græsstier.

Gladsaxe Kommune

I Smør- og Fedtmosens nordlige og centrale dele, der ligger inden for Gladsaxe Kommunes administrative grænse, findes stadig spredte partier af gyldenris i kanten af lysåbne arealer og inde mellem krat. Uden for fredningsgrænsen langs Hillerødmotorvejen er der større forekomster af gyldenris som spredes til Smør- og Fedtmosen. Gyldenris bekæmpes på lysåbne arealer.

Pileurt forekommer flere steder og der kan anvendes en metode, hvor planterne tildækkes med plastik. Ved tildækning svækkes planterne og tildækningen sker over en længere periode på minimum 5 år.

I planperioden vil der være særlig fokus på pileurt, gyldenris og fortsat bekæmpelse af kæmpe-bjørneklo.

Information

Informationsstolpe ved Svanesøen 2015.

I 2012 udgav kommunerne en folder med stier i Smør- og Fedtmosen. I plejeperioden skal folderen opdateres og der skal opsættes folderkasser i Gladsaxe Kommunes del af mosen. Foldere skal jævnligt distribueres ud til de folderkasser, der er placeret ved indgangene til moseområdet.

Ved Fugletårnet er der opsat tavler med QR-koder og information om forskellige fuglearter.

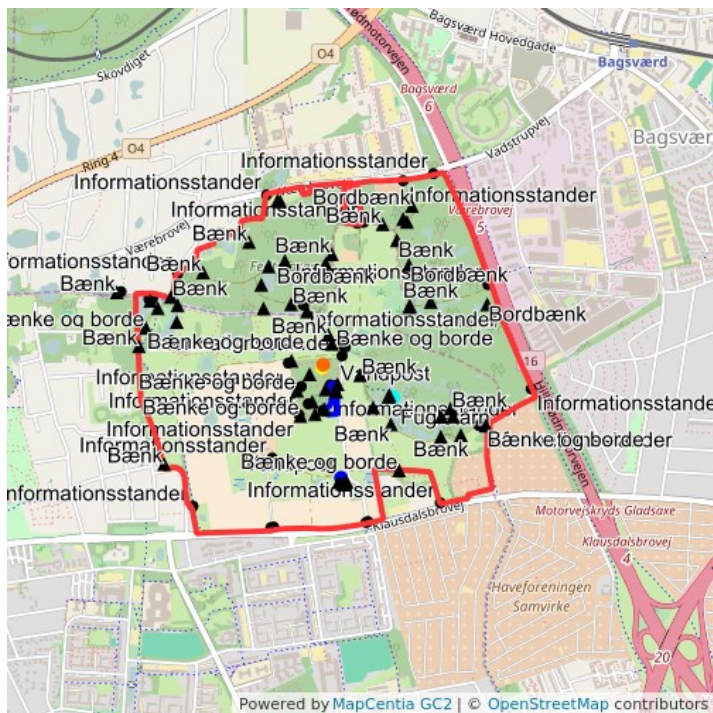
I løbet af plejeperioden er der planer om at opsætte QR-koder på indgangsstolperne. Dette skal informere om stisystemet, inventar og dyre- og plantelivet i området. Yderligere information om Smør- og Fedtmosen er tilgængeligt på Gladsaxe Kommune og Herlev Kommunes hjemmesider, samt på hjemmesiden www.friluftguiden.dk.

Hjortespring Naturplejeforening har opsat informationstavler om foreningen og de græssende dyr ved foldene, der afgræsses af foreningens dyr.

Ordensregler for ophold og færdsel i området står på indgangsstolperne til Smør- og Fedtmosen.

Et fremtidigt projekt, er at sætte fokus på rekreative muligheder i området. Det indebærer bl.a. markering af nye vandre- og løberuter på eksisterende stier.

Gladsaxe Kommune og Herlev Kommune vil gerne udvikle og fremme samarbejdet mellem frivillige og foreninger gennem formidling, naturpleje og eksempelvis det fremtidige projekt om markering af nye vandre- og løberuter.

- ▲ Bord og bænke
- Bålplads ved shelter
- Fugletårn
- Shelter
- Vandpost
- N** Fredningsgrænse
- N** Hundeskov
- Informationsstander

Undersøgelser og opfølgning

Ramsløg og krybende læbeløs i Smørmosen 2015

Herlev Kommune

Tidligere registreringer af planter og dyr på Kildegårdens jorde samt søer i Smørmosen skal følges op ved nye undersøgelser i løbet af plejeperioden. Metoden følger statens feltskemaer for søer, moser og terrestriske områder.

Planter og småbiotoper skal undersøges for at følge udviklingen i Smørmosens skovområder. Dertil skal resultaterne af yderligere pleje med høslæt og afgræsning undersøges i forhold til udvikling af florasammensætningen.

Tilstedeværelsen af områdernes insektliv skal registreres, f.eks. forekomst af sommerfugle, guldsmede mv., som indikatorer for områdets tilstand og forekomst af specielle planter. Effekten af de eksisterende snogebunker bør undersøges.

Smørmose søens tilstand skal undersøges, f.eks. ved måling af indholdet af klorofyl a.

En eventuel undersøgelse af området flagermus vil belyse hvilke arter, som lever i Smør- og Fedtmosen.

Gladsaxe Kommune

I foråret og sommeren 2015 er gennemført en undersøgelse, der omfattede registreringer af ynglefugle, ynglende frøer, vandplanter og vandsalamander i Gladsaxes del af Smør- og Fedtmosen. Undersøgelsen blev gennemført i to undersøgelsesrunder. Vandområdernes miljø- og naturtilstand blev vurderet ved at se på vandkvaliteten, undervandsvegetationens tilstand og registreringer af plante- og dyreliv. Der er god miljøtilstand, når der findes et varieret og artsrigt plante- og dyreliv. Undersøgelsen kan ses under Baggrund, Links og referencer.

Planteregistrering af mosens overdrev og lysåbne arealer blev fortaget i 2015. Et mindre udsnit af mosens mange plantearter er angivet i pdf-filer under Baggrund, Links og referencer.

I løbet af plejeperioden vil der ske opfølgende registreringer af områderne. Skovområdet i Smørmosen skal undersøges for at følge småbiotopernes tilstand og skovens udvikling.

Rekreative muligheder

Selv om Smør- og Fedtmosen ligger midt i et storbyområde, rummer mosen mulighed for mange varierede naturoplevelser, som virker upåvirket af byen. Det er muligt at opleve mosens natur fra de mange stier og faciliteter.

Størstedelen af Smør- og Fedtmosen er offentligt ejet og der er offentlig adgang til fods og på cykel. Stierne er både med asfalt, grus og græs, og kan bruges til gå-, løbe og cykelture.

På flere grus- og asfaltstier er der tilgængelighed for kørestolsbrugere. De markerede ridestier, er forbeholdt ryttere. Ridning på de øvrige stier er ikke tilladt.

Hunde må medbringes i snor i hele Smør- og Fedtmosen. I Hundeskoven, som er et indhegnet areal i Træbanken, må de dog gerne være løse.

De græssende dyr og blomsterfloraen i Herlev Kommunes folde må gerne opleves på nært hold. Alle folde har låger, så der er altid åben adgang for borgere, dog på eget ansvar.

Fiskeri er tilladt i alle søer med gyldigt fiskekort. Udsætning af fisk i søer og vandhuller er ikke tilladt, da de spiser haletudser og salamanderlarver.

Motoriserede køretøjer er kun tilladt på Gråpilevej. Dog er arbejdskørsel med motoriserede køretøjer også tilladt i forbindelse med drift af området.

Hele området er velforsynet med borde, bænke og affaldsstativer. Der er også informationsholdere med kort over mosen, som mosens besøgende kan tage med sig.

I Træbanken er der en shelter, bålplads og vandhane. Shelteren kan reserveres til en enkelt overnatning ved at kontakte Herlev Kommune.

På Cirkuspladsen er der også bålplads og mulighed for anvendelse til omrejsende cirkus efter aftale med Gladsaxe Kommune.

I flere områder i Smør- og Fedtmosens sydlige del er der mulighed for at opstille mindre teltlejre og lave mindre arrangementer og aktiviteter efter aftale med Herlev Kommune.

I den syd-vestlige del af fredningen ligger Kildegården, som er børmenaturcenter med udstillingsfaciliteter, naturlegeplads, bålhytte, hønsehold og folde med får og kvæg. De dyrkede jorde ved Kildegården er økologisk dyrket, og i starten af sommeren danner valmuerne på marken et fantastisk rødt skær.

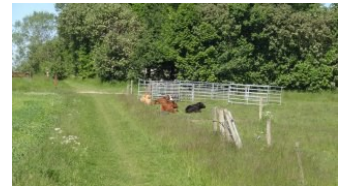
Ved Smørmosens store sø findes fugletårnet, hvorfra fuglelivet i store dele af Smør- og Fedtmosen kan følges. I tårnet er informationstavler med oplysning om fuglene i mosen.

Der er Nytehaver langs Værebrovej som kan lejes af Gladsaxe Kommune. Nytehaverne langs Klausdalsbrovej omfattes først af fredningsbestemmelserne, når de ikke længere benyttes som haveområder.

Det frarådes at fodre fugle i mosen, da det tilfører næring til området som kan resultere i tilgroning af uønsket bevoksning.

Valmuer på de dyrkede marker

Folde med kvæg der afgræsser i sommerhalvåret

Bålhytte ved Kildegården

Ryttere på ridesti i Smør- og Fedtmosen

Delområder

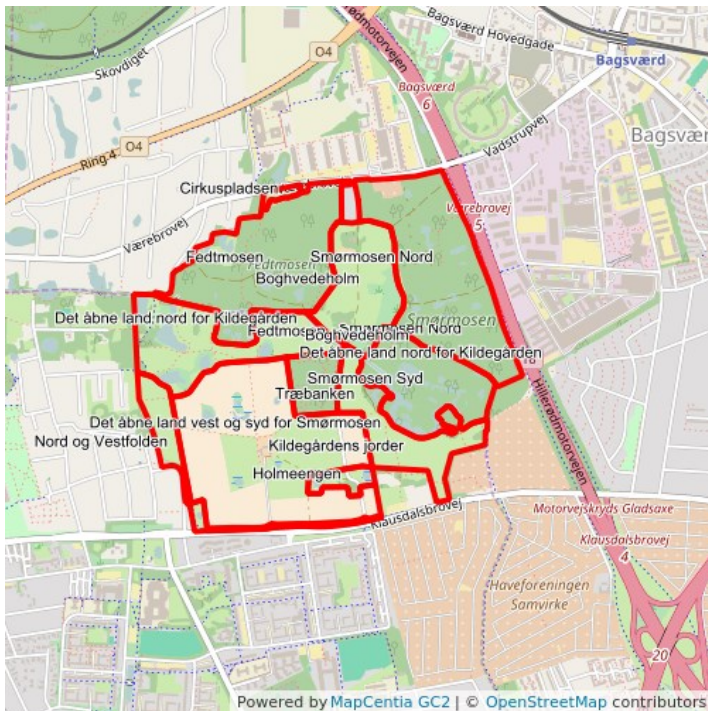
Smør- og Fedtmosens varierende landskab er delt op i forskellige delområder.

I Gladsaxe Kommunes del af det fredede område ligger delområderne

- Smørmosen Nord
- Cirkuspladsen
- Fedtmosen

I Herlev Kommune ligger delområderne

- Smørmosen Syd
- Boghvedeholm
- Det åbne land nord for Kildegården
- Træbanken
- Kildegårdens jorder
- Det åbne land vest- og syd for Smørmosen
- Nord- og Vestfolden & bræmme langs Klausdalsbrovej
- Holmeengen

N Delområder

[Link til detaljeret kort - klik her](#)

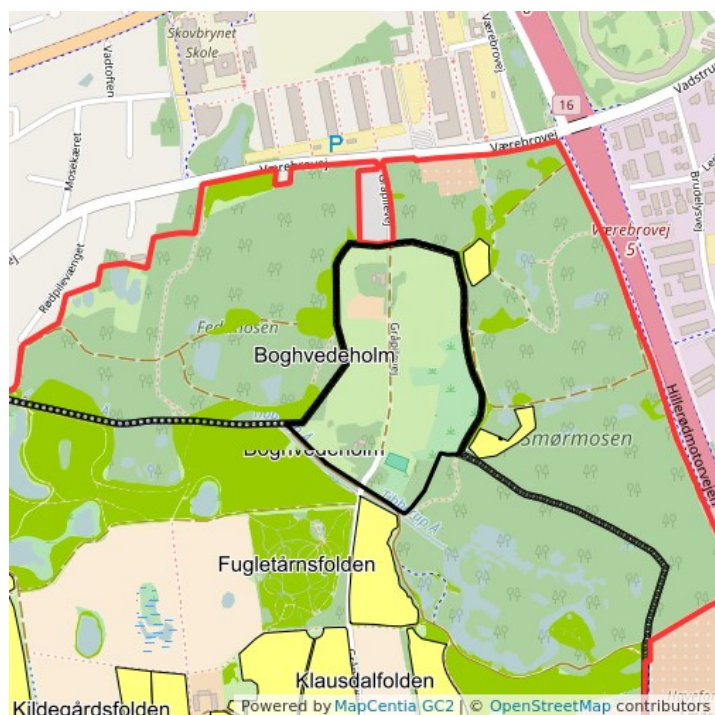
Boghvedeholm

Græsarealer ved Gråpilevej

Det højtliggende areal mellem Fedtmosen og Smørmosen kaldes Boghvedeholm. Området består af åbne græsenge med stedvis tjørn og bævreasp samt mindre partier med ældre blandingsskov. Nogle af arealerne afgræsses af får og heste mens andre plejes med høslet. Den landskabelige værdi ligger i det frie udsyn over småbakkede marker i et velafgrænset landskabsrum.

Arealerne ejes og plejes af to private grundejere. Gråpilevej er en privat fællesvej, hvor de private grundejere samt Herlev Kommune forestår vedligeholdelsen. Gråpilevej og de private havearealer indgår ikke i plejen.

- Boghvedeholmen
- Folde
- Fredningsgrænse
- Kommunegrænser
- Naturgræs

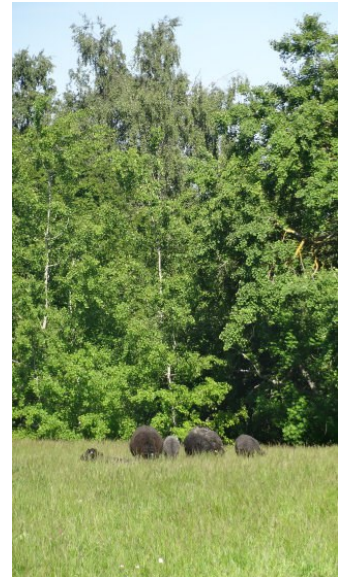
Græs- og skovarealer

Mål

De eksisterende græsningsarealer med artsrige, lavtvoksende og lyskrævende vegetation med eng- og overdrevskarakter og præg af ekstensivt landbrug skal fastholdes.

Handlinger

- Boghvedeholmens arealer plejes primært ved afgræsning, eksempelvis med heste eller får.
- Alternativt kan der udføres høslæt eller slåning ink. opsamling 1-2 gange årligt. Der kan også veksles mellem afgræsning og slåning/høslæt.
- Høslæt og slåninger gennemføres udenfor fuglenes yngleperiode.
- Tilgroningen med uønsket træopvækst kan begrænses ved rydning, når det skønnes påkrævet. Opvækst af bævreasp kan dog bekæmpes ved årlig nedskæring.
- Næringskrævende arter såsom stor nælde, agertidsel og lignende, kan slås en gang årligt.
- Forekomster af kæmpebjørneklo skal bekæmpes efter Herlev Kommunes indsatsplan herfor.
- Bekæmpelse af andre invasive arter kan f.eks. ske i samarbejde med Herlev Kommune.
- Den tidligere mødding i områdets sydøstlige del må ikke tilføres yderligere gødning fra husdyrhold.

Får på de vestlige græsenge

Status

Hele området fremstår med ekstensivt landpræg, som er en sjældenhed så tæt på byen. Sammensætningen af planter i kulturengene har overvejende overdrevskarakter og det lille skovareal består af blandingsskov. Områdets flora i de forskellige folde og skovområdet blev undersøgt i år 2010. En del kæmpebjørneklo vokser specielt på kulturengene mod øst samt i havearealerne.

Det største areal, øst for Gråpilevej, er en kultureng bestående af spredt vegetation med overdrevskarakter. Engene er indhegnede og blev tidligere afgræsset af heste på forskellige tidspunkter. Området rummer også en del frugttræer og hist og her tjørn, og grundet den ekstensive og nu manglende afgræsning, er engene flere steder ved at springe i skov. En justering af plejen ville gavne området, hvis man inddrog nogle arealer til høslæt for derved at veksle mellem afgræsning og høslæt.

På engene mod Smørmosen findes en blandingsskov med 16 forskellige træarter, bl.a. bestående af ahorn, eg, røn, bævreasp og dunbirk. I den sydøstlige del af området findes et lille skov- og moseareal med et mindre vandhul. Arealet øst for vandhullet blev tidligere anvendt som mødding for ejendommens hestehold. Møddingen fungerede som Smør- og Fedtmosens største snogebo. For at mindske tilførsel af næringsstoffer fra møddingen til vandhullet, blev den øverste del af møddingen fjernet omkring år 2012. Konsekvensen for områdets bestand af snoge er ukendt.

På arealet sydvest for Gråpilevej findes en ældre vinterfold med enkelte træer og en del invasive arter, som mangebladet lupin og hybrid pileurt. Området kunne med fordel plejes ved slåning 2 gange om året.

Nordvest for Gråpilevej findes en græseng, som plejes ved slåning 2-3 gange årligt. Grundejer ønsker dog at lave høslæt med fjernelse af afslået græs. Syd for græsengen findes en ca. 3 ha fårefold som består af en fugtig kultureng og et tørt overdrevsareal af meget fin kvalitet. Området afgræsses intensivt hele året med en tilpas stor fårebesætning på ca. otte voksne dyr. Fårene vinterfodres og lam slagtes. På det tørre overdrevsareal bør plejen ikke ændres.

Kulturengen mod nordøst

Blomster i engen

Hjort på den østlige eng

Vandhul

Mål

Vandhullet i områdets sydligste del skal bevares og plejes af hensyn til stor vandsalamander og andre padder.

Handlinger

- Vandhullets vand- og brinkvegetation tilses minimum én gang hvert tredje år. Ved risiko for tilgroning, skal der ske en udtynding ved røorskær og rydning af pil, poppel m. fl. især på de sydlige brinker.

Vandhul skjult mellem træer og høj vegetation

Status

Vandhullet ligger i en skovlysning og har ikke afløb til Tibberup Å. Vandhullet er omfattet af beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens §3.

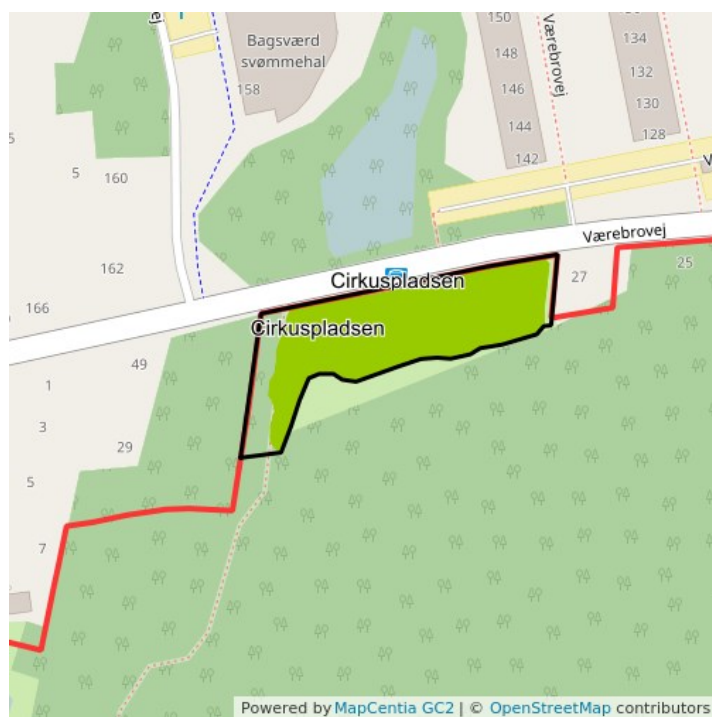
Undersøgelse af vandhullet i 2008 viste, at naturtilstanden var dårlig på grund af højt næringsindhold, tilgroning og manglende undervandsplanter. Ved undersøgelsen blev observeret snog og skrubbudser. Tidligere har stor vandsalamander levet i det lille vandhul.

Cirkuspladsen

Cirkuspladsen er et lysåbent græsareal, der ligger ud til Værebrovej og langs den vestlige del går stien ind til Fedtmosen.

Gladsaxe Kommune er plejemyndighed.

- Cirkuspladsen
- Folde
- Fredningsgrænse
- Kommunegrænser
- Naturgræs

Mål

Cirkuspladsen skal fremstå som et lysåbent græsareal med enkeltstående træer og buske. Plejen af arealet skal sikre området mod tilgroning og bevare områdets rekreative værdi.

Handlinger

- Området plejes som brugsgræs med græsslåning ca. 20 gange i vækstsæson.
- Ujævnheder på arealet fjernes mekanisk efter behov.
- Der ryddes krat langs skovbrynene efter behov.
- Ved forekomst af invasive arter kan disse bekæmpes mekanisk.
- Bænke og borde samt affaldsbeholdere udskiftes i planperioden.

Status

Cirkuspladsen er et åbent græsareal, der ligger langs Værebrovej. Området fremstår som park og ligger i kontrast til den tilgrænsende, tætte skovsump i den nordlige del af Fedtmosen. Cirkuspladsen har en høj rekreativ værdi som opholdssted ved forskellige arrangementer med bord, bænke og bålplads. Området anvendes også til cirkus, omrejsende tivoli og lignende. Med plænegræs og højt plejeniveau rummer området ikke de store naturværdier.

Plejen er en fortsættelse af tidligere pleje, hvor græsarealer ikke gødes.

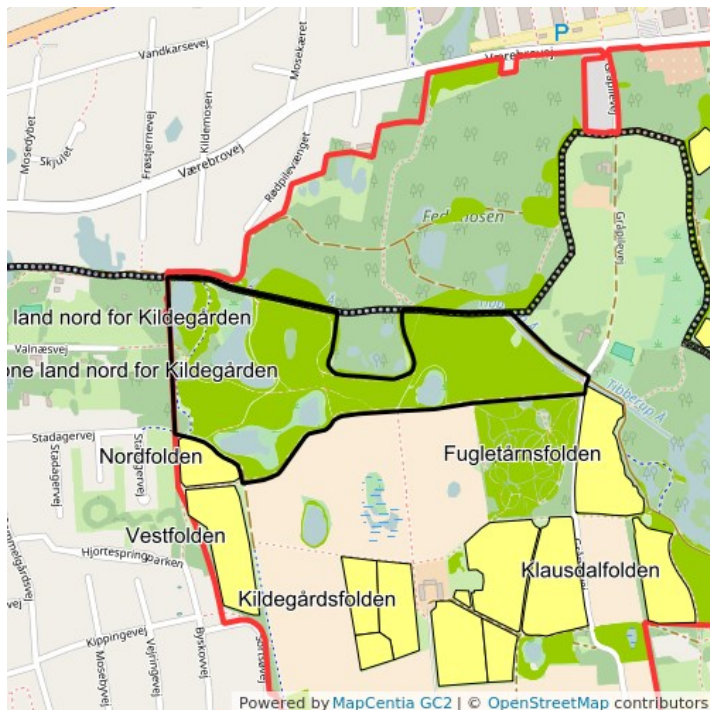
Det åbne land nord for Kildegården

Området består af en mosaik af eng- og græsarealer samt flere søer i forskellig størrelse og med tilhørende kratbevoksninger. Arealerne danner en bufferzone som overgang mellem landbrugsarealerne omkring Kildegården og de biologiske værdier i Fedtmosen.

Eng- og græsarealerne er delt i de tre områder *Vest*, *Syd* og *Øst*, da naturtilstanden og plejen er forskellig i hvert område.

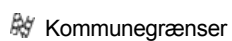
Herlev Kommune er plejemyndighed.

N Det åbne land nord for Kildegården

 Folde

 Fredningsgrænse

 Kommunegrænser

 Naturgræs

Græsarealer

Mål

Landskabets vekslen mellem åbne græsarealer og søer og vandhuller skal bevares, da denne mosaik af varieret natur og landskaber er værdifuld for det fredede område og understøtter en varieret flora og fauna. I området arbejdes mod en artsrig plantesammensætning af lavtvoksende og lyskrævende urter og græsser af eng- og overdrevskarakterer. I område *Syd* skal områdets overdrevskarakter med arter som hjertegræs, vellugtende gulaks og hulkravet kodriver, bevares.

De rekreative værdier i området skal prioriteres gennem sikring af attraktive og tilgængelige arealer med publikumsfaciliteter og mulighed for at færdes på stisystemer.

Handlinger

- Kulturengene *Vest* og *Øst* plejes ved høslæt 1 gang årligt. Alternativt kan udføres 1-2 gange årligt høslæt eller en kombination af afgræsning og høslæt. Afgræsnings omfang må ikke begrænse den fri adgang til arealerne i væsentlig omfang, hvorfor midlertidige hegn, færiste og låger er en mulig løsning.
- Gyldenris bekæmpes fortsat, med metoder afhængig af bestandenes størrelse.
- Område *Syd* plejes ved høslæt 1 gang årligt og slås nænsomt med fingerklipper, le eller lignende, når planterne har sat frø.
- Græsstier, græsrabatter og græs omkring borde og bænke slås 2-4 gange årligt. Gæsrabatter slås i fuld brede.
- Asfaltstier ryddes kun lejlighedsvis for sne.
- Træer langs stier fældes eller beskæres i forhold til sikkerhed for publikum.
- Træer og krat gennemgås med ca. 8 års mellemrum for beskæring og uddynding.

Status

Selvom de nuværende eng- og græsarealer blev omlagt fra dyrkede marker for ca. 20 år siden, findes der stadig store mængder næringsstoffer i jorden. Generelt er området præget af høje, grove urter, men også andre fine planter som hulkravet kodriver og orkidéen, majgøgeurt, findes. Arealerne er i sidste plejeperiode slået hvert 4 år, hvilket har givet uønsket opvækst af træer og buske. Derfor er plejen af kulturengene ændret så græsset slås 1 gang årligt.

Ifølge NaturErhvervsstyrelsens kortlægning over områdets naturværdi (High Nature Value), har område *Vest* en naturværdi på 3 til 5, område *Syd* 3 og område *Øst* en værdi på 3 til 4. Ingen af de terrestriske arealer er omfattet af beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens §3.

Græsarealerne i område *Vest*, som ligger syd for Valnæs Mose, har karakter af kultureng. Her blev der i år 1994 udlagt bundmateriale fra oprensning af de nærliggende søer. Det medførte et ekstra tilskud af næring, som har fremmet væksten af næringskrævende urtevegetation på bekostning af en mere varieret flora. Især sås en massiv opvækst af tætte bestande af gyldenris, men også lodden dueurt, vild pastinak og tidsler. De sidste 4 år er gyldenris bekæmpet med slåning 1-2 gange om året med slagleklipper og buskrydder. Forekomsten er i dag reduceret kraftigt.

Græsarealerne mod øst, område *Øst*, er noget mere artsfattigt og homogent, end område *Vest*, men kan betegnes som kultureng domineret af høje urter. Dele af område *Øst* har været afgræsset i en kortere årrække fra midten til slutningen af 1990'erne. I de senere år er arealerne kun slået hvert 4 år, for at undgå at området springer i skov.

Mellem Stadagersøen, Nattergalesøen og området *Kildegårdens jorder*, ligger et mindre græsareal, område *Syd*, med mere varieret flora tilpasset lysåben og mere næringsfattig jordbund. Her vokser blandt andet en større bestand af hulkravet kodriver, men også andre overdrevsarter såsom vellugtende gulaks, alm. kællingetand, dunet vejbred, liden skjaller, musevikke, gul snerre og ikke mindst hjertegræs.

Stadagersøen, 2015

Svane med svaneunger. Foto: Frank Desting, 2014

Hulkravet kodriver i område ved Stadagersøen, 2015

Området var ved at gro til, da næringskrævende urter begyndte at skygge de mindre overdrevsarter bort. Derfor blev med god succes gennemført høstet i den forrige plejeperiode og området kan i dag fungere som kilde til spredning til de omkringliggende arealer.

Den rekreative værdi er især knyttet til søerne og de klippede græsstier. De store græsflader er svært tilgængelige og indbyder ikke til rekreativ anvendelse på grund af den grove urtevegetation.

Søer og vandhuller

Mål

Søerne i området skal være lysåbne og med god naturtilstand. Søerne med høj eller god naturtilstand har plejemæssigt første prioritet, så de ikke forringes. Den hydrauliske forbindelse mellem søerne og ud til Tibberup Å skal vedligeholdes og fungere optimalt. Eksisterende og nye afløbsløse lavninge og temporære søer bevares og plejes som paddehabitat.

De rekreative værdier, herunder fiskeri og udsigt over søerne og området, skal tilgodeses med tilgængelighed til søerne.

Svanesøen

Handlinger

- Søer tilses 2 gange årligt, forår og efterår, for driftsforstyrrelser ved brønde, til- og afløb, lukkede rør og grøftesystemer og renses så de ikke tilstopper.
- Grøften mellem Stadagersøen og Nattergalesøen skal oprensnes i første halvdel af plejeperioden og efterfølgende holdes fri for opvækst af bl.a. pilekrat.
- De åbne grøfter ved afløb fra Nattergalesøen og Tibberup Sø samt tilløb til Valnæs Mose skal holdes fri for træopvækst i en afstand af minimum 3 meter.
- Søernes sø- og brinkvegetation tilses minimum én gang årligt. Ved risiko for tilgroning skal der ske en udtynding ved rørsæk og rydning af pil, rød el og popler m.fl. under hensyn til omgivende sårbar natur. Plejen skal udføres som mosaikpleje.
- På de sydvendte, lavvandede brinker af Vibesøen, vandhuller og temporære søer, skal der udføres rørsæk og fjernes opvækst af bl.a. pilekrat på brinkerne og ude i vandet, for at fastholde gode forhold for padder.
- Voldsom opblomstring af trådalger skal oprensnes manuelt.
- Forsøg med naturgenopretningen af Svanesøen skal fortsætte, f.eks. ved øget vandudskiftning.
- Ved oprensning af søer, moser og grøfter skal det oprensede materiale fjernes fra det fredede område.

Status

I området findes fem søer, Svanesøen, Valnæs Mose, Stadagersøen, Nattergalesøen og Tibberup Sø samt to fugtige lavninger. Søerne har god naturtilstand, vandkvalitet og gode adgangsforhold mens de fugtige lavninge er tilgroede, med ringe naturtilstand og dårlige adgangsforhold. Søernes flora og fauna blev undersøgt i 2008 og igen i 2014. Alle søerne, på nær Svanesøen, har en god naturtilstand. Valnæs Mose udmærker sig ved at have høj naturtilstand. De omgivende græsenge har en positiv indvirkning på søernes kvalitet, men tagrør og gråpil udgør en risiko for at søerne gror til.

Søerne er hydraulisk forbundet med brønde, rør og grøfter mellem Stadagersø, Nattergalesøen, Valnæs Mose og til Tibberup Å samt forbindelse fra Tibberup Sø til Fedtmosen. Dette sammen med den nære beliggenhed muliggør udveksling af fisk, spidssnudet frø og salamander, som er fundet i flere af søerne.

Siden sidste planperiode er der ryddet ud i bevoksningen omkring søerne. Der er blandt andet tyndet ud i krat og trævegetation langs østsiden på Svanesøen og Valnæs Mose samt på sydsiden på Stadagersøen, Nattergalesøen og Tibberup Sø. I forbindelse med restaurering af Svanesøen er tagrør blevet slået langs søbredden. Dertil blev overløbene, grøfter og rørledninger mellem Stadagersøen, Nattergalesøen og Tibberup Sø reetableret. Samtidig blev søernes vandspejl hævet 10-15 cm, for at kunne tilbageholde mere vand i området.

Grundet de dårlige vandforhold i Svanesøen blev søen undersøgt yderligere. Da resultaterne viste, at fiskebestanden i søen generelt var underernæret blev der gennemført en restaurering

med udplantning af undervandsplanter fra nabosøen, Valnæs Mose. Succéen var begrænset, hvorfor der i næste planperiode forsøges med øget vandudskiftning. Forinden skal søens eventuelle belastning med okker dog undersøges. I Nattergalesøen og Tibberup Sø kan varme somre medføre en opblomstring af tråd-alger, som fylder det meste af vandfasen.

I dag findes der to fugtige, ½-1 meter dybe lavninger i området, på arealer hvor der tidligere blev dyrket afgrøder. Den ene ligger mellem Valnæs Mose og Fedtmosen. Den har stejle brinker og er tilgroet med gråpil. I lavningens østlige side er observeret en brønd, som sandsynligvis har forbindelse til Nattergalesøen, jf. gamle flyfotos. Det er uvist om den hydrauliske forbindelse stadig fungerer. Den anden lavning ligger lige syd for Tibberup Å og nordøst for Tibberup Sø. Lavningen er næsten tilgroet med tagrør. Der er tidligere observeret frøer, hvorfor rørsæk vil kunne skabe åbent vandspejl som egner sig som paddehul.

Tibberup Sø bruges af Naturcenter Kildegården som "krible-krable-sted" i forbindelse med undervisning. Ved denne sø er den rødlistede art sod-siv fundet.

Søerne, de fugtige lavning og moseområdet omkring Svanesøen og Valnæs Mose er alle omfattet af beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens §3.

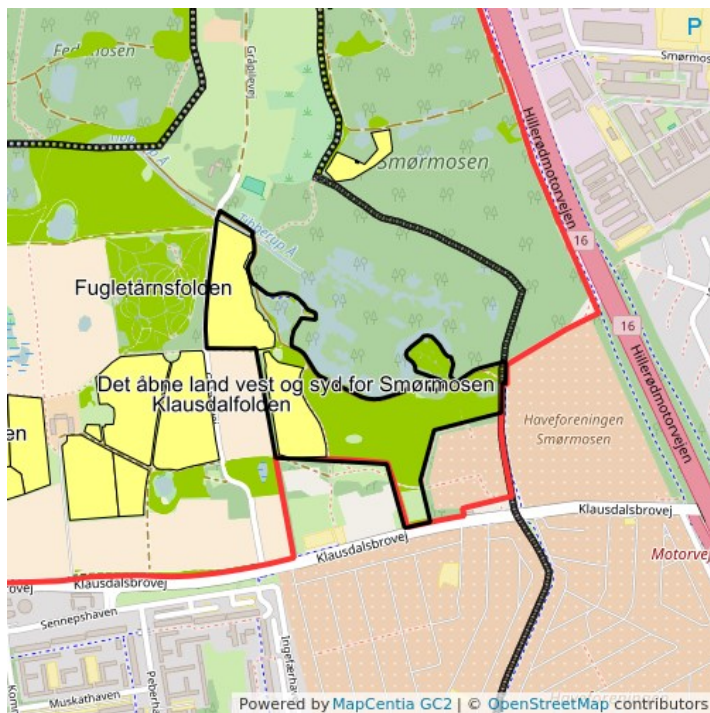
Det åbne land vest og syd for Smørmosen

Valmuer på eng ved Klausdal

Det åbne land vest og syd for Smørmosen danner en bufferzone som overgang mellem mosens biologiske værdier og Klausdal, nyttehaverne mod syd samt Træbanken mod vest. I området findes eng- og græsarealer, dyrefoldene *Fugletårnsfolden* og *Klausdalfolden*, træer, krat og levende hegn samt søen, *Fugletårnsøen*. Et stisystem fører rundt om Smørmosens sydlige del.

Herlev Kommune er plejemyndighed.

N Det åbne land vest og syd for Smørmosen

 Folde

 Fredningsgrænse

 Kommunegrænser

 Naturgræs

Græsarealer

Mål

Området skal fortsat fremstå som et sammenhængende lysåbent græslandskab med en varieret og karakteristisk eng- og overdrevsvegetation. Den store artsrigdom både på de afgræssede arealer samt langs stier og spredningskorridorer skal sikres. På de åbne græsarealer arbejdes hen mod at sikre en mere artsrig urte- og græsvegetation.

Udsigten ud over Smør- og Fedtmosen fra det højtliggende punkt i syd skal bevares. Området skal være attraktivt og tilgængeligt med mulighed for at færdes på stisystemer bl.a. for at kunne opleve de græssende dyr, blomsterfloraen og det rige fugleliv i Smørmosen. Dertil skal områdets sydligste del kunne benyttes til mindre arrangementer og aktiviteter. For eksempel mellem Klausdal og nyttehaverne skal der være mulighed for mindre teltlejr af kortere varighed i forbindelse med arrangementer og aktiviteter samt mulighed for rekreative formål eksempelvis som det eksisterende hundetræningsområde.

Handlinger

- *Fugletårnsfolden* og *Klausdalfolden* skal sommerafgræsses af dyr uden fodertilskud. Alternativt kan udføres 1-2 gange årligt høslæt eller en kombination af afgræsning og høslæt.
- I græsningsperioden skal græs og urter under foldenes el-hegn holdes kort.
- I *Fugletårnsfolden* kan draphavre og vild kørvel slås manuelt ved blomstringstidspunkt. Tidsler kan slås manuelt flere gange årligt. Bævreasp kan fjernes eller udtyndes.
- Opvækst af tjørn følges og ved behov laves der udtynding.
- Det levende hegn af sejlørn, mirabelle og slåen skal bevares.
- Græsarealer uden for foldene skal slås én gang hvert eller hvert andet år. Slåningsmetode og tidspunkt kan afvejes i forhold til urternes blomstringstidspunkt, men skal ske under hensyn til ynglende fugle og vildt.
- De rekreativt benyttede græsarealer ved nyttehaverne slås flere gange om året.
- Græsstier, græsrabatter langs grusstier samt græs omkring borde og bænke slås 2-4 gange årligt. Græsrabatten slås i fuld bredde.
- Asfaltstierne ryddes kun lejlighedsvis for sne.
- Træer langs stier og ved publikumsfaciliteterne fældes eller beskæres i forhold til sikkerhed for publikum. Træer og krat gennemgås med ca. 8 års mellemrum for beskæring og udtynding, som kan gennemføres om vinteren af hensyn til det rige fugleliv.

Status

Syd for Smørmosen ligger et 4 ha stort græsareal, domineret af høje urter og spredt forekomst af pilekrat. Græsarealet rummer ikke de store naturværdier, men har stort potentiale for indvandring af arter med større botanisk værdi. Den forholdsvis lille artsdiversitet skyldes, at området er brugt til udlægning af opgravet materiale fra oprensninger i Smørmosen og Salamandersøen ved Holmeengen i henholdsvis 1995 og 2005. Vegetationen er derfor høj og domineret af næringskrævende arter, der udkonkurrerer de mere nøjsomme planter.

Derimod ligger den sydligste del højt hævet i terræn og giver derfor en flot udsigt ud over Smør- og Fedtmosen og videre ud mod Hareskoven.

I den nordlige del af området, mellem Træbanken og Smørmosen, ligger den 2 ha store *Fugletårnsfold*. Den blev etableret i 1996 og opdelt med ekstra el-hegn i 2007, for at kunne regulere græsningstrykket. Folden afgræsses ved sommergræsning med ungvæg, som

Græssende køer fra Hjortespring Naturplejeforening på Fugletårnsfolden

Fugletårnet. Foto: Frank Desting, 2012

Informationstavler oppe i fugletårnet. Foto: Frank Desting, 2012

varetages af Hjortespring Naturplejeforening. Den nordøstlige del er meget fugtig med karakter af en fersk eng og den sydlige del er mere tør med overdrevskarakter og er i god udvikling mod en mere artsrig flora med en HNV på 5. Foldens naturtilstand og plantesamfund blev undersøgt i 2008, 2010 og i 2014. Der findes omkring 60 forskellige planter, bl.a. hjertegræs, dusk-fredløs, liden skjaller, pile-alant, hulkravet kodriver samt gul reseda, hvoraf flere er karakteristiske for eng- og overdrev og er særlige værdifulde planter. Dog vokser der også negative plantearter som draphavre, vild kørvel, ager-, horse, og kruset tidsel, som kan bekæmpes manuelt, så de ikke sætter frø. Draphavre og vild kørvel kan slås, når kørvel begynder at blomstre og tidsel kan slås flere gange årligt. Foldens areal er omfattet af beskyttelsen af naturbeskyttelseslovens § 3.

Mod vest afgrænses det åbne land af et gammelt og meget flot levende hegn af seljerøn, mirabelle og slåen. Hegnet har stor betydning som spredningskorridor, levested og fødegrundlag for faunaen i området. Det danner tillige en meget markant visuel oplevelse af landskabet. Det levende hegn grænser op til et 1,5 ha stort tidligere græsareal, hvor der i 2004 og 2005 blev udlagt opgravet bundmateriale fra oprensningen af Smørmosen. Græsset blev kun slået hvert 4 år, hvilket bevirkede at området havde karakter af næringsrig kulturreng, domineret af høje urter og spredt forekomst af pilekrat. I 2013 blev græsarealet omlagt til den nuværende *Klausdalsfold*. Folden afgræsses med ungvæg om sommeren og plejen varetages af Hjortespring Naturplejeforening.

Det populære fugletårn, øst for *Fugletårnfolden*, blev efter en omfattende brand, genopført i 2012. I tårnet findes en informationstavle og QR-koder, der videresender brugeren til en hjemmeside med fuglelyde, fra områdets fugle.

Der er rig mulighed for at færdes i området af de mange grus-, græs- og asfaltstier. Asfaltstien syd for Smørmosen udgør en del af det regionale stisystem. Mod øst fører en sti ind til en mere tør græsklædt tange i Smørmosen. Her findes borde og bænke, hvor besøgende kan få et fint indkig til mosen uden at forstyrre det rige fugleliv. Undersøgelse af tangens plante- og dyreliv i 2008 viste, at området har en ringe naturtilstand. Derfor blev det ryddet for høj urtevegetation og træer, og fremstår i dag som et lyst åbent græsareal. I området blev der også samtidig lavet snogebo bestående af store flisbunker.

Fugletårnssøen

Mål

Fugletårnssøens gode naturtilstand, med artsrig undervegetation og klart vand samt mosaik af rørskov og urtebræmme langs søbredden, skal bevares.

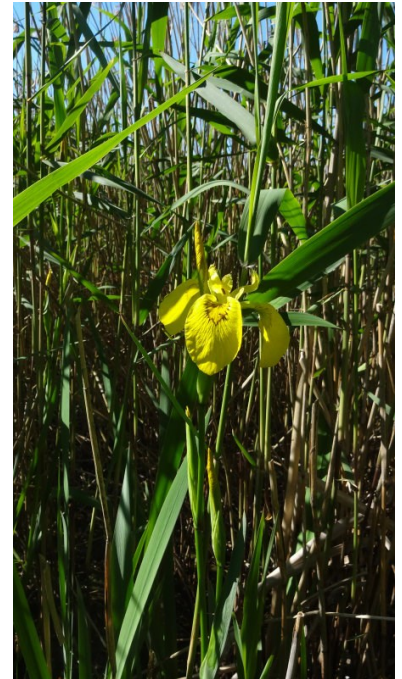
Handlinger

- Opvækst af pile- og birketræer samt krat langs brinkerne skal udtyndes mindst én gang i løbet af plejeperioden. Plejen skal udføres som mosaikpleje og som minimum gennemføres i søens sydlige ende.
- Voldsom opblomstring af trådalger, tomløs hornblad og/eller vandpest, skal oprensnes manuelt.
- Ved oprensning af søen, skal det opgravede materiale fjernes fra det fredede område.

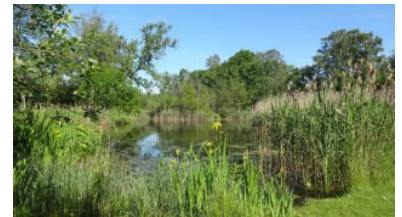
Status

Fugletårnssøen er en sø i god økologisk balance og fremstår lysåben, med rørskov og veludviklet urtebræmme langs brinkerne. Enkelte områder præges af pil- og birketræer. Søen har klart vand og en veludviklet og artsrig undervandsvegetation, bl.a. med kors- og stor andemad, vandrøllike, vandranunkel og blærerod, men også tomløs hornblad, trådalger og vandpest. På baggrund af invertebratsamfundet er der sandsynligvis ikke fisk. Søen udgør et godt ynglehabitat for padder, omend der ikke er observeret nogen. Søen er omfattet af beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens §3.

Fugletårnssøen stod tidligere i hydraulisk kontakt med Smørmosen via et rør, som var etableret i 1990-erne, jf. Dansk Ornitologisk Forening. Røret blev dog ødelagt i forbindelse med opgravning af det frie vandspejl ved fugletårnet og er ikke reetableret.

Gul iris ved Fugletårnssøen

Fugletårnssøen

Fedtmosen

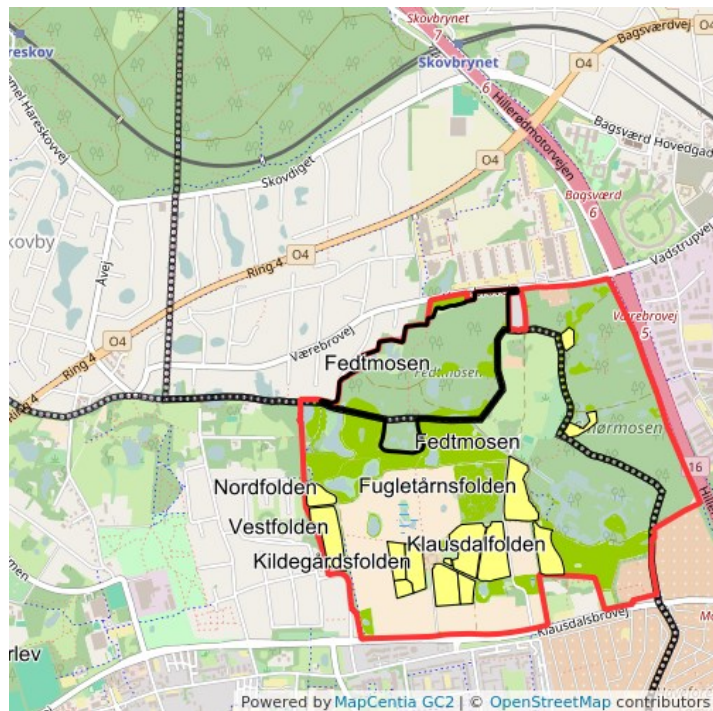

Fedtmosen 2015

Fedtmosens nordøstlige ende består overvejende af blandet skov og mose. I den centrale og sydlige del findes flere søer, hvor der er flot udsigt ud over vandet. Fedtmosen har en høj rekreativ værdi, specielt i den centrale del, hvor der findes større lysåbne arealer med fint stisystem og gode opholdssteder med borde og bænke. Tibberup Å ligger i Fedtmosens sydligste del. Her findes flere større lysåbne arealer, der henligger som overdrev.

Umiddelbart uden for fredningsgrænsen i Fedtmosens nordlige ende ligger daginstitutionernes udflugtshus Madpakkehuset. I tilknytning til Madpakkehuset er der opstillet en friluftsudstilling om mosens planter og dyreliv.

Gladsaxe Kommune og Herlev Kommune (de sydligste tørvegrave) er plejemyndighed. Der er fem private parceller i delområdet nordvestlige del.

- N** Fedtmosen
- Folde**
- Fredningsgrænse**
- Kommunegrænser**
- Naturgræs**

Skovbevoksede områder

Mål

Fedtmosens skovområder skal henligge som uforstyrret naturskov, hvor døde træer og grene lades ligge for at fremme skovens artsdiversitet af eksempelvis fugle, insekter og svampe. Fedtmosen skal fortsat være et værdifuldt sted for natur- og friluftaktiviteter. Offentlighedens adgang til området skal sikres med grusstier og trampestier.

Fedtmosen 2015

Handlinger

- Langs stierne foretages beskæring eller fældning af bevoksning, der er til gene for færdsel på stisystemet.
- Langs stier skal fældes træer, der udgør en sikkerhedsrisiko for besøgende.
- På den cirkelformede forhøjning ved den nord/sydgående sti til Værebrovej ryddes genvækst af krat og underskov hvert 2-3 år.
- Stisystemet vedligeholdes og nødvendige foranstaltninger kan foretages til sikring af tilgængeligheden.
- Skovbryn kan plejes ved plukhugst.
- Éngangsindgreb i form af rydning af krat og skov kan udføres ud fra vurderinger af områdets tilstand og udvikling.

Status

Fedtmosens skovarealer, der omfatter de sydlige tørvegrave i Herlev Kommune, henligger som uberørt skov og skovmose. Skoven består af blandet skov med tørre arealer og fugtigbundsarealer. Flere steder i mosen findes hængesæk som består af flydende plantedække med sammenfiltrede rødder og tørvemosser. I mosen vokser der pile- og birketræer. Der findes små lysninger de steder, hvor træer er væltede, der giver gode levesteder for lyskrævende plantearter. På Fedtmosens mosearealer er der tidligere blevet fundet planter som bittersød natskygge, sværtevæld, eng-nellikero, ager-padderok, lodden dueurt og lysesiv. Af stararter er der fundet næb-star og tråd-star.

I de sydlige tørvegrave indikerer forekomst af bl.a. blåtop, tormentil, vellugtende gulaks, kragefod, dyndpadderokke og grøn frø, at området har en god naturtilstand.

Skovens uforstyrrede områder er et godt skjulested for fugle og andet dyreliv. I skoven kan man opleve et rigt fugleliv. Nattergal, skovskade, natugle og stor flagspætte er blandt mange observationer i Fedtmosen (Dansk Ornitologisk Forening, observationer 2013-2014).

Søer

Mål

Fedtmosens søer ligger spredt i landskabet og indgår som en del af mosens mosaik af naturtyper. Målet med plejen er at sikre og forbedre områdets værdi som ynglelokalitet for padder og fugle. Pleje i form af slåning af lysåbne partier ved søerne, skal sikre og bevare udsigterne udover søerne og forbedre vilkårene for dyre- og plantelivet. Søerne skal bevare deres rekreative værdi ved vedligeholdelse af lysåbne partier, der skaber udsigt udover vandet og sikrer gode opholdssteder for mosens besøgende.

Fedtmosen 2015

Handlinger

- Genvækst af krat ved søerne FM03, FM05 og FM06 fjernes hvert 2-3 år.
- Ved søerne FM03, FM05 og FM06 beskæres partier af rørsump for at forhindre tilgroning og skabe udsigt.
- Søernes til- og afløb ved stisystemet, vedligeholdes og renses, så de ikke tilstoppes og forhindrer tilgængeligheden på stisystemet.
- Ved sø FM04 foretages rydning af underskov langs den nordvestlige del af søen for at skabe udsigt. Det ryddede areal plejes efterfølgende som ved ovennævnte søer.
- Ved oprensning af søer, moser og grøfter skal det opgravede materiale fjernes fra det fredede område.

Haletudse fra en af Fedtmosens søer 2015

Status

Søerne ligger mellem tæt bevoksning, hvor mindre lysåbne arealer skaber lys og udsigt udover søerne. Vedligeholdelse af de lysåbne arealer er en del af den nuværende plejeindsats. Søerne i de sydligste tørvegrave i Herlev Kommune ligger i tæt krat på fugtig bund og har en optimal naturværdi, hvorfor der ikke udføres pleje. Søerne er levested for mosens seks padderarter og levested for flere fuglearter deriblandt rørspurv, fiskehejre og gråand (Dansk Ornitologisk Forening, observationer 2013-2014).

I sø FM03 er der fundet den mere sjældne vandplante liden blærerod. Tidligere undersøgelser har vist, at de privatejede søer, FM01 og FM02 er næringsrige. I sø FM01 har den næringsrige tilstand medført opblomstring af blågrønalg om sommeren. Sø FM02 er mere artsrig og her er der registreret seks padderarter (Orbicon 2007).

I april 2015 er der foretaget registreringer af søernes dyreliv. Der blev fundet spidssnudet frø, butsnudet frø og skrubtudse, som yngler om foråret. I mosen findes ynglepar af blichøne, grågås, gråand, grønbenet rørhøne og enkelte vandrikse. Snog og firben er nogle af de krybdyr der kan ses i mosen (Orbicon 2015).

I sommeren 2015 blev der udført registreringer af søernes padder, vandfugle, vandplanter samt krybdyr (Orbicon 2015).

I den tidligere plejeperiode har rydning af krat skabt udsigt til søerne FM03, FM05 og FM06.

De lysåbne arealer

Mål

Fedtmosens lysåbne arealer skal fremstå som lysåbne græsloommer og små lysninger ved søerne. De lysåbne arealer skal stå i kontrast til de uberørte skovpartier, søer og et større overdrevsareal, der giver en flot udsigt udover landskabet. Målet med naturplejen er at fastholde og fremme levesteder for et alsidigt plante- og dyreliv og bevare områdets rekreative værdi. I området skal der være rige muligheder for friluftsliv, opholdssteder ved områdets borde og bænke, samt et godt stisystem. Lysåbne arealer kræver vedligeholdelse og naturplejen skal derfor forhindre tilgroning og dermed fremme lyskrævende plantearter og dyrelivet.

Overdrev i Fedtmosens sydlige del 2015

Handlinger

- De lysåbne arealer plejes med slåning inkl. opsamling en gang årligt uden for fuglenes yngleperiode.
- Længs stier holdes vegetationen nede ved slåning ca. 3 gange om året i vækstsæsonen og ved inventar 2 gange om måneden i vækstsæsonen.
- Længs stier og i lysåbne lommer foretages rydning af skyggende bevoksning.
- Længs stierne foretages beskæring eller fældning af bevoksning, der er til gene for færdslen på stisystemet.
- På et mindre areal vest for FM04 ryddes krat for at skabe udsigt til søen.
- På et areal ved stien vest for boligene på Gråpilevej bekæmpes gyldenris.
- Stisystemet vedligeholdes og nødvendige foranstaltninger kan foretages til sikring af tilgængeligheden.
- Lyskrævende og artsrig urtevegetation kan sikres ved udtynding eller ved at fjerne træer kombineret med slåning eller græsning.
- For at fremme mosaikken med åbne og lukkede naturarealer kan der ryddes mindre arealer, hvilket skaber lysåbne lommer.
- Større lysåbne arealer kan plejes ved afgræsning med kvæg eller får, der fremmer områdets artsdiversitet.
- Der kan etableres 1-2 grillstativer ved bord/bænke. Grillstativerne skal være et mindre inventar, hvis udtryk skal falde naturligt ind i mosens omgivelser.

Lysåbent areal i Fedtmosen 2015

Status

I Fedtmosen findes lysåbne arealer, der skaber gode levesteder for et rigt plante- og dyreliv, samt fine opholdssteder for publikum. Området rummer fine muligheder for friluft aktiviteter som udflugtsmål, gå- og cykelture og smukke naturoplevelser. Et større overdrevsareal i Fedtmosens sydlige ende er genskabt for at fremme det lysåbne landskab med et rigt plantesamfund domineret af urter, græsser og halvgræsser. Overdrevsarealet skaber en flot udsigt og fornemmelsen af et større åbent landskab. Lysåbne græsloommer findes ved stier og enkelte søer, der giver mulighed for fine opholdssteder og de lysåbne forhold for padder og vandfugle, der yngler i søerne.

I den tidligere plejeperiode er de lysåbne arealer blevet plejet med inkl. opsamling en gang årligt.

I mosen er der et rigt fugleliv hvor man bl.a. kan se torsanger, halemejse, stillids, munk, sjagger og sumpmejse (Dansk Ornitologisk Forening, observationer 2013-2014).

I Fedtmosen blev der foretaget registreringer af plantelivet på overdrevsarealerne sommer 2015. Se under links og referencer. Store dele af moseområdet er omfattet af beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens §3.

Holmeengen

Gråpilevej med Holmeengen til venstre og Salamandersøen til højre, 2015

Området består af tidligere haveareal, vedvarende græsarealer og søer. Havearealet fra den nedbrændte gård, Holmegård, udgør den centrale del af området og omkranses af levende hegn og træer. Arealet er indrettet med borde, bænke og en bålplads. Øst og vest for havearealet findes græsarealer som rummer hver sin sø, *Holme Sø* i vest og *Salamandersøen* i øst. I kratbevoksningen syd for havearealet findes en delvis opfyldt og tilgroet sø, Sø H. Fra Gråpilevej, som går gennem området, findes græsstier ind til have- og græsarealerne.

Herlev Kommune er plejemyndighed.

- Holmeengen
- Folde
- Fredningsgrænse
- Kommunegrænser
- Naturgræs

Havearealer

Mål

Holmegårdens haveudtryk skal bibeholdes og gamle træer bevares af hensyn til bl.a. flagermus og hulrugende fugle. Græsarealerne omkring Salamandersøen skal bevares som vedvarende græs.

Området skal rumme publikumsfaciliteter og kunne benyttes til mindre arrangementer og aktiviteter. Der skal også være mulighed for mindre teltlejr af kortere varighed i forbindelse med arrangementer og aktiviteter.

Handlinger

- Græs på rekreative arealer slås en gang årligt eller så ofte det skønnes nødvendigt for af hensyn til rekreative formål.
- Græsstier, græsrabatter langs grusstier samt græs omkring borde og bænke slås 2-4 gange årligt. Græsrabatten slås i fuld bredde.
- Gamle træer bevares, men træer langs stier og veje fældes eller beskæres i forhold til sikkerhed for publikum.
- Træer og krat i haveområdet gennemgås med ca. 8 års mellemrum for beskæring og udtynding.
- Der skal laves en bålplads i havearealet ved borde og bænkenene.

Status

Havearealets oprindelige beplantning af levende hegn, løv- og nåletræer, har væsentlig betydning som levested og skjul for områdets dyreliv og overvintringslokalitet for padde i de nærliggende søer og vandhuller. De gamle træer er mulige levesteder for hulrugende fugle og flagermus. Ved Gråpilevej findes f.eks. et af de største og ældste egetræer i Herlev Kommune.

Græsarealerne omkring Salamandersøen har tidligere været opdyrket, men blev i 1996 omlagt til varigt græsareal. Gennem de senere år har gæs begyndt at holde til på græsarealet omkring søen.

Området har som helhed stor rekreativ interesse, men de biologiske værdier er også væsentlige. Statens HNV værdi ligger mellem 0 til 5, og den højeste naturværdi findes rundt om Holmesø. I 1988, 1990 og 1994 er der gennemført oprydning af området, græssåning samt opsætning af bord og bænke. Der findes kun en lille "interimistisk" stenbålplads, som skal forbedres i løbet af plejeperioden. I 1996 blev delområdet udvidet med arealet øst for Gråpilevej, som tidligere har været dyrket.

Fra Kildegården går der en græssti igennem området og ud til Gråpilevej.

Tårnfalk. Foto: Frank Desting, 2015

Borde og bænke ved den interimistiske bålplads

Hare. Foto: Frank Desting, 2007

Søer

Mål

Salamandersøen og *Holme Sø* skal bevares som lysåbne søer med et åbent vandspejl og en god naturtilstand. *Salamandersøen* skal fungere som levested for stor vandsalamander.

Handlinger

- *Salamandersøens* sø- og brinkvegetation tilses minimum én gang årligt. Ved risiko for tilgroning skal der ske en udynding ved høst af tagrør, og rydning af pil, rød el og popler m.fl.
- Langs brinkerne af *Holme Sø* skal pil og tagrør ryddes i randområderne på den nordlige og østlige del mod de omkringliggende stier og græsarealer.
- Oprensning af trådalger i *Holme Sø* skal gennemføres som forsøg, for at fjerne næringsstoffer. Algerne skal fjernes manuelt.
- Ved oprensning af søer og vandhul, skal det opgravede materiale fjernes fra det fredede område.

Status

Området rummer de tre søer *Salamandersøen*, *Holme Sø* og den lille *Sø H* i kratbevoksningen syd for havearealet. Søerne og moseområdet syd for *Holme Sø* er alle omfattet af beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens §3.

Salamandersøen er en lavvandet sø og levested for stor vandsalamander. Søen figurerer på historiske kort fra 1842-1899 som lavtliggende moseområde. Fra midten af 1970-erne udviklede den sig til vådområde og senere til en sø midt i de dyrkede marker. Søen har ingen tiller eller afløb og står ikke i hydraulisk kontakt med de omkringliggende søer.

Stor vandsalamander, som lever i søen, er omfattet af Habitatdirektivets bilag IV, som indebærer en forpligtigelse til at beskytte dens levested. Salamanderen er også et fredet dyr, hvilket betyder, at den ikke må indfanges eller slås ihjel.

Salamandersøens naturtilstand er god, jf. undersøgelser fra 2008 og 2014. Søen er omgivet af græsarealer, men sårbar overfor tilstrømmende næringsstoffer og i risiko for at tilgro med tagrør, hvis den ikke plejes. I 2005 blev søen oprenset efterfølgende, i perioden 2010- 2014, er der to gange foretaget rørskær af tagrør og dunhammer under vandoverfladen og langs brinkerne hele vejen rundt om søen i sommerperioden.

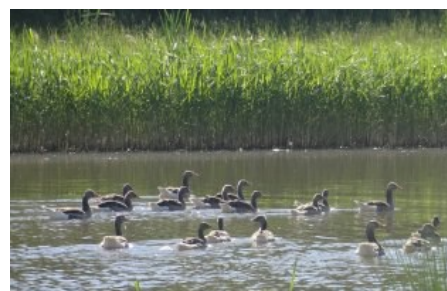
Søen bruges af Naturcenter Kildegården som "krible-krable-sted" i forbindelse med undervisning.

Holme Sø er en lille, ca. 1½ meter dyb, næringsrig sø med en moderat til ringe naturtilstand. Søen figurerer på historiske kort fra 1842-1899 som sø og mose. Arealerne omkring søen har været opdyrket helt frem til tidspunktet for den første fredning af Kildegårdens jorder. Søens brinker er tidligere blevet reguleret for at gøre den mere tilgængelig. I dag er søens bredzone tilgroet med tagrør og pil, som i den vestlige og sydlige del går over i næringsrig rørsump. Der findes både rov- og fredfisk i søen, hvis vandfase er til tider fyldt med trådalger.

Rørsumpen syd for *Holme Sø* er ca. 40 meter lang og fungerer som buffer for eventuel udvaskning af overskydende næring fra de højereliggende dyrkede marker. Gennem rørsumpens sydvestlige del løber en grøft, som leder til *Holme Sø*. Da der ikke er afløb fra *Holme Sø*, ophobes næring fra de omkringliggende arealer. Derfor skal der i plejeperioden ske rydning af pil og tagrør omkring søen samt forsøg med fjernelse af trådalger.

Holme Sø omgivet af sumpområde og vegetation

Gæs i *Salamandersøen*

Salamandersøen med levende hegn i baggrunden

Det temporære vandhul, Sø H, som findes i krattet i områdets sydlige del, er meget tilgroet med forholdsvis stejle brinker og en dårlig naturtilstand. Den ringe biologiske og rekreative værdi betyder, at plejen nedprioriteres til fordel for de søer i området som har det bedre.

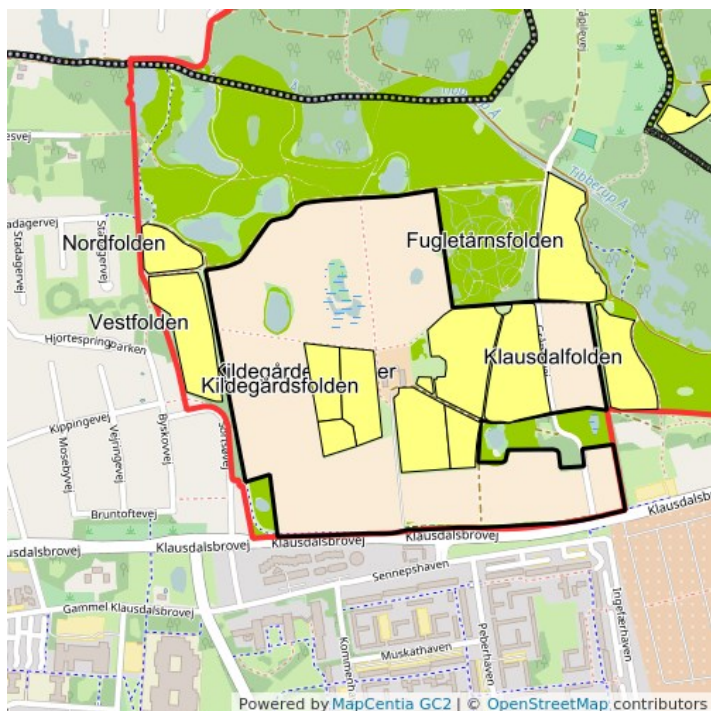
Kildegårdens jorder

Kildegården med dyrefolde, marker og Vandtårnssøen i forgrunden

Landskabet omkring Kildegården er et åbent, let kuperet agerland med dyrkede marker, folde med kvæg, får og geder, flere små søer, spredte træer og enkelte levende hegn. Terrænet er let faldende fra Klausdalsbrovej mod Tibberup Å. Publikum kan færdes i området langs markveje og stier.

Herlev Kommune er plejemyndighed.

 Folde

 Kildegårdens jorder

 Fredningsgrænse

 Kommunegrænser

Græssede og dyrkede arealer

Mål

Det åbne agerland omkring Kildegården med dyrkede marker, græsfolde og enge, små søer, levende hegn og fritstående træer, skal bevares. Driftformen med økologisk landbrug, afgræsning med dyrehold samt høslet skal medvirke til at bevare den karakteristiske mosaikstruktur i området, der veksler mellem natur-, halvkultur og kulturrealer. Dyrkning og græsning skal ske uden anvendelse af kunstgødning og pesticider og uden vedvarende braklægning. Høst af markafgrøder og høslet på græsarealer skal udføres under hensyn til fugle og vildt i området.

Biodiversiteten skal fremmes og ske blandt andet ved høslet og afgræsning af enge. De lysåbne partier må ikke gro til og gamle træer og gamle levende hegn skal bevares. Rundt om vådområder og søer på de dyrkede arealer skal der minimum være en dyrkningsfri bræmme på 10 meter. Kildegården omlægges fra 2015 sit dyrehold til økologisk drift.

Kildegården skal fortsat kunne anvendes til børnenaturcenter, beboelse og af kommunen kunne stilles til rådighed til foreningsvirksomhed. Gårdens nærområder anvendes til lege- og opholdsarealer samt private haver, knyttet til bygningernes anvendelse. På Kildegårdens opholdsarealer skal der være mulighed for mindre teltlejr af kortere varighed i forbindelse med arrangementer og aktiviteter.

Handlinger

- De økologisk dyrkede marker drives landbrugsmæssigt både i form af omdrift uden brug af kunstgødning, pesticider eller vedvarende braklægning.
- Rundt om søer og fugtige lavninger på de dyrkede arealer skal der som minimum være en dyrkningsfri bræmme på 10 meter.
- Høst af afgrøder skal ske under hensyn til fugleunger.
- Afgræsning med får og kvæg skal følge anbefalingerne om optimalt græsningstryk (Buttenschøn, 2014).
- Græsset under foldenes el-hegn skal holdes kort.
- Tidligere græsfolde kan omlægges til høslet med 1 til 2 årlige slåninger. Høslet skal foretages under hensyn til fugleunger.
- Ved Kildegårdens bålhytte slås græsset hvert 2. år.
- Græsstier og græsrabatter slås 2-4 gange årligt. Græsstier slås kun 1 gang årligt i fuld bredde.
- Græsrabatter omkring Kildegården slås ca. 8 gange årligt.
- Ridestier gennemgås årligt og stiunderlag udbedres efter behov.
- Træer, krat og hegnsbeplantning gennemgås 1-2 gange i løbet af plejeperioden for beskæring og udtynding. Beskæring af træer og buskads på landbrugsarealer er forbudt i perioden fra 15. marts til 31. juli (Fødevareministeriet, 2015).
- Træer langs stier og veje beskæres i forhold til sikkerhed for publikum. Gamle træer skal bevares, så længe de ikke udgør en fare.

Status

Kildegården er en trelænget gård og var én af 11 gårde, der blev udstykket fra herregården Hjortespring i begyndelsen af 1800-tallet. Markerne omkring Kildegården dyrkes enten med økologisk vekseldrift eller er udlagt til afgræsning.

Det økologiske landbrug drives af Grantoftegård, der siden 1995 har forpagtet meget af jorden omkring Kildegården. Markerne dyrkes med vekseldrift og der gødes med organisk gødning ca. hver 3-4 år. I de sidste 5 år er der blandt andet dyrket vinterhvede, rødkløver, vårhvede og spelt.

Får på Kildegårdens jorder

Bålhytten ved Naturcenter Kildegården

Gederne ved Naturcenter Kildegården

Til brug for Naturcenteret blev foldene ved Kildegården etableret i 1996. Alle foldene i området afgræsses i dag af kvæg, får og geder, som plejes af Naturcenteret og Hjortespring Naturplejeforening. Dyrene holder bevoksningen nede og skaber et smukt mosaiklandskab med stier, tuer og bare områder. Dyrene afgræsser ikke tidsler, hvilket derfor kan være et problem i området. For at mindske effekten af selektivt fødevalg og parasittrykket kan fåre- og kvægbesætningerne blandes eller veksles mellem afgræsning af får og kvæg i de forskellige folde. For at sikre læ og skygge til dyrene blev der i 2011 bygget et læskur på *Kildegårdsfolden* samt opsat et foderhus og et læskur ved søen, *Krebsekloen*, i 2014.

Kildegårdens østlænge er indrettet med undervisnings- og udstillingsfaciliteter for Naturcenter Kildegården. Hovedbygningen rummer to private boliger med tilhørende haver, og vestlængen anvendes af foreninger og alle kommunens børneinstitutioner skriftes til at bruge stedet én uge om sommeren og én om vinteren.

Kildegårdens nære udendørsarealer blev etableret i 1996 til brug for Naturcenter Kildegården. Her blev der i 2012 bygget en bålhytte og opsat bistader.

Den rekreative værdi er stor i kraft af variation med græssende dyr, dyrkede marker, mange søer og en flot udsigt over det let kuperede terræn. Der er rig mulighed for at færdes i området ad de mange græs-, grus- og ridestier. Alle foldene er tilgængelige for publikum via klaplåger. Færdsel i foldene sker dog altid på eget ansvar. Hovedparten af græsstierne langs dyrkede marker og dyrefolde blev anlagt i 1991, mens ridestierne blev anlagt i 2011. Langs græsstierne blev der i starten af 1900-erne plantet solitære egetræer, henholdsvis *Kongeeg*, *Snogeeg* og *Storkeeg* af agern samlet i 1980. Efterfølgende er der plantet yderligere 20 egetræer. Langs grusvejen til Kildegården er plantet en alle af bornholmsk røn.

Naturværdien i området er stor med et varieret dyre- og planteliv knyttet til agerlandet og blandingen af de økologisk dyrkede marker, græsningsarealer, søer og spredt beplantning. Siden den naturrekreative udvikling af området påbegyndtes sidst i 1990-erne er antallet af dyr og plantearter vokset stødt. Der ses blandt andet mange harer og ynglende viber i området. Desuden ses der ofte ynglende tårnfalke, musvåger og rørhøg. Da størstedelen af området består af dyrkede marker, er HNV værdien i området forholdsvis lav, mellem 0 og 5. Den højeste naturværdi findes omkring søerne.

Søer og vandhuller

Mål

Områdets søer skal fremstå lysåbne og med en god naturtilstand. Søerne med høj eller god naturtilstand har plejemæssigt førsteprioritet, så de ikke forringes. Lavvandede vandhuller og temporære søer skal bevares og plejes som paddehabitat.

Handlinger

- Rundt om søer, som ligger på de dyrkede arealer, skal der minimum være en 10 meter dyrkningsfri randzone.
- Når der opstår vandhuller og temporære søer på de dyrkede marker, skal der f.eks. med pinde i jorden markeres en dyrkningsfri randzone på minimum 10 meter.
- *Kildesøens* til- og afløb skal tilses 2 gange årligt, forår og efterår, for driftsforstyrrelser og renses så de ikke tilstopper.
- Søers sø- og brinkvegetation tilses minimum én gang årligt. Ved risiko for tilgroning skal der ske en udtynding ved rørsæk og rydning af opvækst af pil, rød el og popler m.fl. under hensyn til omgivende sårbar natur. Plejen skal udføres som mosaikpleje.
- På de sydvendte, lavvandede brinker ved vandhullerne, temporære søer og Vibesøen kan der udføres rørsæk på brinkerne og ude i vandet for at fastholde gode forhold for padder.
- Voldsom opblomstring af trådalger skal oprensnes manuelt.
- Grøfter tilses 1 gang årligt og ryddes for uønsket vegetation.
- Ved oprensning af søer, moser og grønne grøfter skal det opgravede materiale fjernes fra det fredede område.

Status

I området findes de fem søer *Vandtårnssøen*, *Krebsekloen*, *Kildesøen*, *Vibesøen* og *Træbanksøen* samt to unavngivne, fugtige lavninge. De to første ligger i de afgræssede folde, mens de resten ligger omgivet af dyrkede marker. Alle søerne er omfattet af beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens §3. For at nedsætte tilførsel af næringstoffer er der afsat en bræmme på 10 meter rundt om søerne på de dyrkede marker.

Kildesøen står i hydraulisk kontakt med andre søer, da den modtager overfladevand fra grøftesystemet langs Sortsøvej og leder vandet videre via rør til Stadagersøen. Af historiske kort fra 1842-1899 ses et grøftesystem fra *Træbanksøen* og nordpå via den vandfyldte lavning og videre til *Tibberup Sø*. Der er ikke kendskab til at den hydrauliske forbindelse eksisterer i dag. De øvrige søer i området har ikke til- eller afløb.

Søernes naturtilstand blev undersøgt i 2008 og igen i 2014. Resultaterne viste, at tilstanden var uændret i den forløbne 6-årige periode. Naturtilstanden varierer fra ringe til høj, hvor *Kildesøen* har den bedste tilstand og *Vandtårnssøen* den dårligste, da den er relativt lavvandet og påvirket af de græssende kreaturer. I *Vibesøen* sås den rødlistede art, sod-siv. Dyrelivet varierer søerne imellem, men undersøgelserne viste blandt andet at der lever fisk i *Kildesøen* og padder, blandt andet grøn frø, i *Krebsekloen* og *Vibesøen*.

Nogle af søerne er tidligere blevet oprenset, f.eks. *Kildesøen* i 1993 og *Vandtårnssøen* i 2005. Oprensningen af *Krebsekloen* i 2012 var så effektivt at planten, krebseklo, desværre helt forsvandt.

Rundt om søerne, *Kildesøen*, *Vibesøen* og *Træbanksøen*, som ligger på de dyrkede marker er der udlagt en 10 meter dyrkningsfri bræmme. De tre søer er dog i risiko for at gro til med tagrør og dunhammer samt gråpil langs brinkerne, hvorfor der i plejeplanen er mulighed for, at fjerne opvækst ved rørsæk og rydning af træer. I *Kildesøen* findes trådalger, som kan

Kildesøen

Tyren, Lion, fra Naturcenter Kildegården foran søen, Krebsekloen

opblomstre i varme sommerperioder, så vandfasen lukkes til.

Nord for *Træbankssøen* ligger en vandfyldt lavning, som endnu ikke er undersøgt. Lavningen ligger på de dyrkede marker og kan muligvis udmærke sig som paddehul med lavt vand og åbent vandspejl, der let varmes op af solen.

Nord- og Vestfolden & bræmme langs Klausdalsbrovej

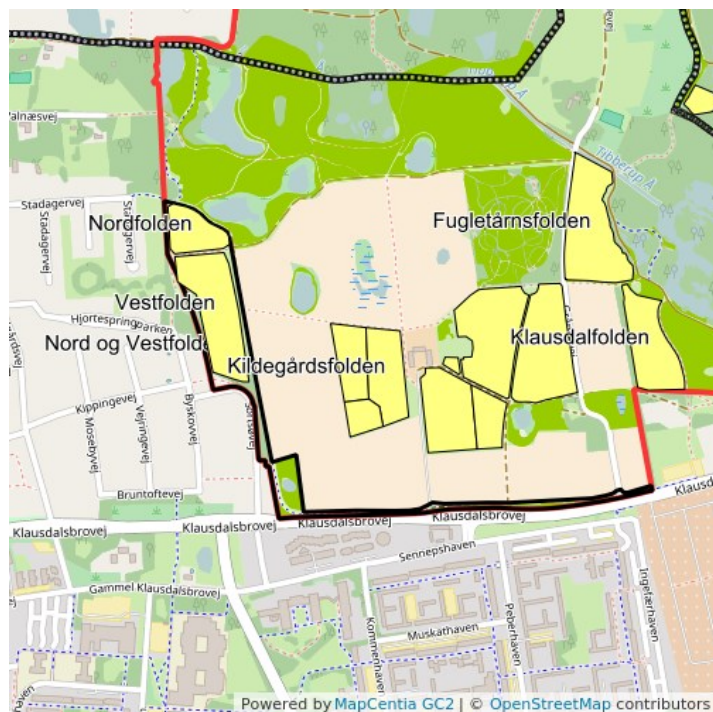
Fugtig lavning med kvæg, Vestfolden 2015

Området ligger i den vestlige del af fredningen, mellem fredningsgrænsen og de dyrkede marker. Den nordlige del består af åbne, let kuperede græsenge, *Nordfolden* og *Vestfolden*, med spredt kratbevoksning og en fugtig lavning. Engene afgræsses af kvæg og får. Det sydlige område består af en lang, smal græsbræmme langs Sortsøvej og Klausdalsbrovej samt en lille sø, *Sortsø*.

Man kan komme til området via Klausdalsbrovej, Sortsøvej og Stadagervej, og der er mulighed for at færdes på græs-, grus- og ridestier mellem dyrefoldene og de dyrkede marker.

Området skråner flere meter fra Klausdalsbrovej i syd mod Tibberup Å i nord. Den sydlige del af *Vestfolden* ligger op ad en skråning, hvor der er udsigt ud over Kildegårdens jorder og det åbne land nord for Kildegården.

Herlev Kommune er plejemyndighed.

■ Folde

■ Nord- og Vestfolden

■ Fredningsgrænse

 Kommunegrænser

 Naturgræs

Græsarealer

Mål

Nordfolden skal bevares som kulturreng med lave, solitære tjørnebuske og *Vestfolden* skal bevares som kulturreng med overdrevskarakter. Græsarealet omkring *Sortsø* og græsbræmmen langs *Sortsøvej* skal bevares som et lysåbent habitat. De levende hegn skal bibeholdes og eventuelt udvides.

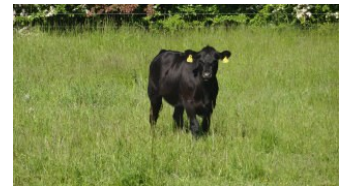
Adgangen til arealet skal sikres, så stierne kan benyttes rekreativt til fods, på cykel eller på hesteryg.

Nordfolden, 2015

Handlinger

- *Nord-* og *Vestfolden* skal sommerafræsnes med får og/eller ungkreaturer uden fodertilskud. Alternativt kan udføres 1-2 gange årligt høslæt, eller som en kombination af afræsning og høslæt.
- Draphavre og vild kørvel kan slås manuelt omkring blomstringstidspunkt. Tidsler kan slås manuelt flere gange årligt.
- I græsningsperioden skal græs og urter under foldenes el-hegn holdes kort.
- Opvæksten af tjørn i *Nord-* og *Vestfolden* skal udtynnes mindst én gang i løbet af plejeperioden. I *Nordfolden* skal enkelte tjørn efterlades som læ og skyggesteder for kvæg og får.
- Græsarealet omkring *Sortsø* klippes én gang årligt, om sommeren.
- Græsarealet langs bræmmen ved *Sortsøvej* klippes hvert andet år.
- Græsstien mellem *Nord-* og *Vestfolden*, græsrabatter langs ride- og grusstier samt græs omkring borde og bænke slås 2-4 gange årligt. Græsrabatten slås i fuld bredde.
- Grus- og ridestierne gennemgås årligt og stiunderlag udbedres efter behov.
- Træer og krat i hele området gennemgås 1-2 gange i løbet af plejeperioden for beskæring og udtynding. Grundet fugleliv skal dette gøres om vinteren.
- Døde egetræer i den afskærmende beplantningen langs *Klausdalsbrovej* kan erstattes med nye egetræer.

Ungkvæg på Vestfolden

Klaplåge ind til Vestfolden

Status

Området består af afræssende enge samt græsarealer med ekstensiv pleje.

De to, ca. 3 ha store enge, *Nord-* og *Vestfolden*, består af åbent, let kuperet terræn med spredt kratbevoksning langs den østlige- og vestlige fredningsgrænse. Foldene afræsnes af kvæg og får, som passes af Hjortespring Naturplejeforening. Ingen af arealerne er omfattet af beskyttelse i naturbeskyttelseslovens § 3. For at følge virkningen af afræsningen er naturtilstanden af begge folde undersøgt med års mellemrum.

Nordfolden, som blev etableret i 2007, er en kulturreng med en relativ tæt bestand af 1½-2 meter høje buske af engriflet hvidtjørn. Engen afræsnes om sommeren af får og/eller ungkvæg, som dog ikke spiser tjørnen. For at undgå tilgroning med tjørnebusken mod en skovlignende karakter, skal tjørnen udtynnes i plejeperioden (Herlev Kommune, 2010). Engens plantesamfund er undersøgt i 2010 og 2014. Arealet har tidligere været tilgroet med sildig gyldenris, men denne er nu i kraftig tilbagegang (Hjortespring Naturplejeforening, 2014). Folden har en naturværdi (HNV) på 3 til 5.

Vestfolden er en kulturreng, som rummer både en fugtig lavning og en skrænt med overdrevskarakter. Engen afræsnes om sommeren af får og ungkvæg. I 2009 blev der bygget et læskur til kreaturerne. Dertil er i den vestlige del langs krattet opstillet bistader, som passes af Hjortespring Naturplejeforening. På stien langs *Vestfolden* står levende hegn, bestående af forskellige træer og buske. Engens plantesamfund er undersøgt i årene 2004, 2010 og 2014. Resultaterne viser, at engen har en høj naturværdi (HNV) på 1 til 4 og udvikler sig mod en mere artsrig flora, hvor de grove urter og invasive

arter er i kraftig tilbagegang. Skrænterne udvikler sig mod en overdrevslignende karakter med arter som håret høgeurt, hulkravet kodriver og almindelig brunelle. Dog bør den begyndende tilgroning med træer og buske holdes nede.

Mere end 10 års afgræsning har haft en gavnlig effekt på floraens udvikling og medvirket til fjernelse af næringsstoffer, som giver plads og nicher til en mere varieret flora, der er tilpasset lysåbne og mere næringsfattige naturarealer. For at fremskynde den varierede flora anbefaler konsulenter at der i afgræsningen veksles mellem kvæg og får. Dertil kan de negative plantearter som draphavre, vild kørvel, ager-, horse-, og kruset tidsel bekæmpes manuelt, så de ikke sætter frø. Draphavre og vild kørvel kan slås, når kørvel begynder at blomstre og tidsel kan slås flere gange årligt.

Græsarealerne langs Sortsøvej og omkring Sortsø er domineret af høje urter og græsser samt spredte buske og træer. Arealerne er tidligere blevet klippet hvert 4. år, men bør klippes hvert eller hvert andet år, for at hindre at det springer i skov. Arealerne rummer ikke de store naturværdier, og har en naturværdi (HNV) på 0 til 1.

Langs Klausdalsbrovej og Sortsøvej blev der i 1992 plantet en afskærmende beplantning af solitære egetræer. Ved en eventuel udvidelse af beplantning kan den visuelle påvirkning fra trafikken og etagehusene syd for dæmpes. Udsigt over området skal dog fortsat være mulig.

Den rekreative værdi for området er primært muligheden for at opleve de græssende dyr samt blomster og træer. Fra Stadagervej, Sortsøvej og Klausdalsbrovej er der adgang til områdets stisystem med græs-, grus- og ridestier. Dertil findes enkelte borde og bænke til ophold. Af hensyn til tilgængeligheden slås græsstien mellem Nord- og Vestfolden, græsrabatter langs ride- og grusstier samt græsset omkring borde og bænke 2-4 gange årligt. Af hensyn til fugle og andet vildt må græsset kun slås i perioden 1. maj til 20. juni. Begge dyrefolde er tilgængelige for publikum via låger. Færdsel i foldene sker dog på eget ansvar.

Sø og vandhul

Mål

Sortsø skal fortsat fungere som regnvandsbassin og samtidig kunne tilbageholde næringsstoffer. Da søens biologiske og rekreative værdi er lille, nedprioriteres naturplejen. Den fugtige lavning i *Vestfolden* skal udvikle sig naturligt. Grøfterne langs Klausdalsbrovej, *Nordfolden* og *Vestfolden* skal holdes åbne.

Bramgås. Foto: Frank Desting, 2011

Handlinger

- *Sortsø*'s til- og afløb skal tilses 2 gange årligt, forår og efterår, for driftsforstyrrelser og renses så de ikke tilstopper.
- *Sortsø*'s vandfase skal oprensnes for kraftig planteopvækst og/eller bundslam, efter behov.
- Beplantningen på brinkerne af *Sortsø* skal bevares, dog med udtynding af opvækst minimum én gang i plejeperioden.
- Den fugtige lavning i *Vestfolden* skal udvikles naturligt med påvirkning fra de græssende dyr. Såfremt græsningstrykket i lavningen ikke er tilstrækkeligt til at undgå tilgroning af høje og skyggegivende arter, kan der udføres høslæt.
- Grøfternes langs *Nordfolden*, *Vestfolden* og Klausdalsbrovej tilses minimum to gange årligt for driftsforstyrrelser. Grøfterne skal vedligeholdes ved oprensning og slåning. Afklippet græs fjernes, så grøfterne ikke tilstoppes.
- Ved oprensning af søer og grøfter, skal det opgravede materiale fjernes fra det fredede område.

Borde/bænkesæt ved Sortsø, 2015

Status

Sortsø blev etableret i 1992 og er omfattet af beskyttelsen efter §3 og fungerer samtidig som regnvandsbassin. Søen modtager overfladevand fra bebyggelsen Sennepshaven 5 - 107 og har afløb til grøftesystemer, hvor vandet ledes til Stadagersøen og de nordlige søer og videre til Tibberup Å.

Plante- og dyrelivet i *Sortsø* blev undersøgt i 2008 og 2014. Søens naturtilstand er ringe på grund af tilgroning med tagrør, manglende undervandsplanter og et højt næringsindhold, fra det tilførte overfladevand. Søens omgivende natur gavner dog kvaliteten af vandet, ved at tilbageholde næringsstoffer. Søen er ca. 1½ meter dyb, har stejle brinker og forekomst af fisk, hvorfor den ikke udgør et potentielt levested for paddler.

Undersøgelser af floraen i den fugtige lavning i *Vestfolden* viser, at lokaliteten har det bedste naturindhold i folden, omend sammensætningen af planter gennem årene er blevet mere ensartet, med høje og skyggende arter, tydelig tuedannelse og opvækst af siv.

Smørmosen Nord

Smørmosen 2015.

Smørmosen Nord består af en blanding moser, søer, skov og lysåbne arealer. Skov- og moseområderne henligger som uberørt natur med søer og vandhuller, der er delvist tilgroet med pile- og birkekrat. Området er et gammelt dødislandskab og søerne er opstået efter tidligere tiders tørvegravning. Områdets nordlige ende grænser op til Værebrovej og langs den østlige udkant ligger Hillerødmotorvejen.

Ved Værebrovej ligger der nogle kommunale nyttehaver. Haverne ligger i det fredede område, men der er ikke sat mål og handlinger for plejen. Såfremt anvendelsen som nyttehaver ophører, skal arealet inddrages som naturområde.

Gladsaxe Kommune er plejemyndighed. I områdets sydøstlige del er der et enkelt parcel, der ejes af Vejdirektoratet. Parcellen med pumpestationen i områdets nordøstlige del ejes af Nordvand.

- Folde
- Fredningsgrænse
- Kommunegrænser

■ Naturgræs

N Smørmosen Nord

Skovbevoksede områder

Mål

Størstedelen af de tørre skovbevoksede områder skal fastholdes som uberørt naturskov. Skovbrynene skal fremstå som tætte blomstrende overgange mellem skov og tilstødende arealer som stier, søer og lysåbne arealer. Forekomst af en varieret skovbundsflora, træer og dyreliv skal sikres. Den biologiske diversitet fastholdes og der skabes nye levesteder ved væltede træer. Smørmosens skovbevoksede arealer skal bevare sin rekreative værdi, der giver mulighed for spændende naturoplevelser og friluftsliv langs stierne i den delvist uberørte naturskov. De uforstyrrede skovarealer skal fortsat være levested for den fredede orkidé ægbladet fliglæbe der er knyttet til fugtig og muldrig skovbund i mosen.

Egern i Smørmosen.

Foto: Frank Desting 2012.

Handlinger

- Langs stierne foretages beskæring eller fældning af bevoksning der er til gene for færdslen på stisystemet.
- Træer langs stier der udgør en sikkerhedsrisiko for besøgende skal fældes.
- Skovbryn kan plejes ved plukhugst.
- Stisystemet vedligeholdes og nødvendige foranstaltninger kan foretages til sikring af tilgængeligheden.
- Væltede træer kan efterlades i skovpartierne.

Smørmosen 2015.

Status

Skovene henstår de fleste steder som uberørt og svært gennemtrængelig naturskov. Skovområderne er sammensat af vekslende skovtyper præget af forskellige nærings- og vandstandsforhold. Der hvor skovbunden er mere fugtig findes partier med elle- og asketræer og skovbevokset tørvemose.

Skovområdernes varierede og uberørte karakter skaber vigtige skjule- og levesteder for dyrelivet. Det er muligt at se rådyr, ræv, hare, egern og mange fuglearter i skoven.

I Smørmosens nordlige del, der grænser op til Værebrovej, er skovbunden næringsrig og domineret af næringskrævende plantearter. I den centrale del findes planter som krybende læbeløs og ægbladet fliglæbe, som er karakteristisk for næringsrig muldbund. Orkidéen ægbladet fliglæbe er fundet i store bestande og blomstrer maj-juli. Der hvor skovbunden er mere fugtig findes partier med elle- og asketræer og skovbevokset tørvemose. Den skovbevoksede tørvemose er en særlig skovtype, som er internationalt beskyttet og her vokser bl.a. tørvemusser, birketræer og blåtop. Dele af moseområdet er omfattet af beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens §3

De tilgroede moseområder er et godt ynglested for nattergalen. Halemejsje, stor flagspætte og træløber er også set i området (Dansk Ornitologisk Forening, observationer 2013-2014).

Søer

Mål

De primære mål med naturplejen er at opretholde og fastholde søer og vandhuller som gode levesteder for et rigt dyre- og planteliv, og samtidigt bevare et område med høj rekreativ værdi. Plejeindsatsen skal sikre udsigterne til søerne og opretholdelse af den naturlige vandstand. Plejeplanen skal forsat sikre en særlig indsats for mosens paddearter ved pleje af lysåbne områder ved søerne. I Smørmosen skal plejen af rørskov ved søerne tilpasses sankthansormens parringssæson. Plejeindsatsen skal også skabe lys og levested for vandplanter og vandfugle i søerne.

Smørmosen 2015.

Handlinger

- Genvækst af krat ved søerne SM01, SM02, SM10 og SM12 fjernes hvert 2-3 år.
- Partier af rørsump beskæres ved søerne SM08 og SM09 for at skabe udsigt. Dette udføres efter sankthansormens parringssæson.
- Søernes til- og afløb ved stisystemet, vedligeholdes og renses, så de ikke tilstoppes og forhindrer tilgængeligheden på stisystemet.
- Engangsindgreb, som indebærer rydning af krat eller oprensning/udfybning af søer, kan foretages ud fra en vurdering af områdets tilstand og udvikling.
- Ved oprensning af søer, moser og grøfter skal det opgravede materiale fjernes fra det fredede område.

Sankthansormen. Foto: Istock

Status

Smørmosens søer og vandhuller er et levn fra tidligere tiders tørvegravning, og er i dag levested for vandfugle, padder, insekter og vandplanter. Søerne ligger pletvist i landskabet mere eller mindre omgivet af skov og krat. Ved stierne er der udsigt til søerne, og især ved Sø SM08 (*Skildpaddesøen*) i det nordvestlige hjørne er der fin udsigt udover en gammel tørvegravet sø.

I den sydvestlige del af området vokser de sjældne planter almindelig blærerod, liden blærerod og kærmysse. Sankthansormen er set på begge sider af stien mellem Hillerødsmotorvejen og sø SM08 (*Skildpaddesøen*). Søerne er ynglesteder for seks paddearter, hvor spidssnudet frø og stor vandsalamander er beskyttet gennem habitatsdirektivets bilag IV. Padderne har ynglebetingelser stiller særlige krav til en lun vandtemperatur for, at æggene kan klække, men kræver både begrænset næringsindhold og forurening i vandet. Flere af søerne vedligeholdes ved at fjerne partier af krat og rørsump. Dermed forhindres tilgroning og skyggende bevoksning, hvilket sænker vandtemperaturen i områder, hvor padderne yngler.

Vandnymfe 2015.

I 2015 er vådområdernes dyre- og planteliv registreret (Orbicon 2015) forår og sommer. Forårets registreringer viste de første ynglende vandfugle og frøer. I søerne blev der fundet spidssnudet frø, butsnudet frø og skrubbudse som er udbredt i hele moseområdet med varierende antal. Snog og firben er også fremme i det tidlige forår. Enkelte søer er en del tilgroet med pilekrat og tagrør (Orbicon 2015).

Langs søernes kant vokser rørskov, som er domineret af tagrør. Rørskoven er et vigtigt skjule- og ynglested for flere vandfugle og sangfugle. Rørsanger, rørsurv, gråstrubet lappedykker, blishøne og vandrikse er nogle af de fugle der kan ses ved søerne (Dansk Ornitologisk Forening, observationer 2013-2014). I mosen er der også set en del ynglepar af grønbenet rørhøne, gråand og grågåås.

I den tidligere plejeperiode har rydning af krat forbedret flere af søernes plante- og dyreliv ved at skabe lysåbne lommer til forbedring af paddebestanden. Denne pleje ses ved sø SM1, SM02, SM03, SM09 og SM12. Endvidere er rørskoven begrænset enkelte steder for at skabe udsigt til søerne.

De lysåbne arealer

Mål

De lysåbne arealer skal fremstå som græsarealer. Plejeplanen skal sikre og fremme naturtypens tilstand med et rigt plante- og dyreliv. I området ligger to folde, der skal være arealer med overdrevskarakter.

Langs stierne findes lysåbne lommer, der fortsat skal være attraktive og rekreative områder samt steder, hvor forskellige naturinteresserede kan komme og se på fugle, planter og andet spændende dyreliv. Vedligeholdelse af stisystemet skal sikre offentlighedens adgang til de lysåbne arealer.

Lysåbent areal ved det gamle piletræ i Smørmosen 2015.

Handlinger

- De lysåbne arealer og græsloommer plejes ved slåning inkl. opsamling en gang årligt uden for fuglenes yngleperiode.
- Langs stier holdes vegetationen nede ved slåning ca. 3 gange om året i vækstsæsonen og ved inventar 2 gange om måneden i vækstsæsonen.
- Græsrabatten langs stien mellem Hillerød motorvejen og sø SM08 må ikke slås i perioden fra 15. maj til 15. juli.
- Langs stierne foretages beskæring eller fældning af bevoksning, der er til gene for færdslen på stisystemet.
- Invasive arter bekæmpes ved slåning, rodstikning eller tildækning.
- Stisystemet vedligeholdes og nødvendige foranstaltninger kan foretages til sikring af tilgængeligheden.
- Lyskrævende og artsrig urtevegetation kan sikres ved udtynding eller ved at fjerne træer kombineret med slåning eller græsning.
- For at fremme mosaikken med åbne og lukkede naturarealer kan der ryddes mindre arealer, så der opstår nye lysåbne lommer.
- Foldene kan plejes ved afgræsning med kvæg eller får, der fremmer områdernes artsdiversitet.
- Der kan etableres 1-2 grillstativer ved bord/bænke. Grillstativerne skal være et mindre inventar, hvis udtryk skal falde naturligt ind i mosens omgivelser.
- Træstammer kan udlægges i området ved den gamle pil i den nordøstlige del af Smørmosen.

Smørmosen 2015.

Status

Smørmosens lysåbne arealer indgår som et vigtigt element i mosens mosaik af naturtyper. Ved stierne ligger lysåbne lommer, der skaber rum for rekreative aktiviteter og et artsrigt plante- og dyreliv. Lysåbne arealer er værdifulde levesteder for en varieret urtevegetation, insekter, fugle og andre dyr. De lysåbne lommer giver mulighed for gode opholdssteder, hvor besøgende kan nyde udsigten til søerne og benytte bænke, borde og opstillede grillstativer til udflugter.

I den tidligere plejeperiode er de lysåbne arealer blevet plejet med slåning inkl. opsamling og uønsket bevoksning er fjernet. Ved at fjerne materialet undgås at tilføre næring til arealerne og der skabes lysåbne forhold til plantesamfundet. Ved søerne findes små lysninger, der skaber et flot udsyn udover vandet og giver lys til opretholdelse af paddebestanden.

Der blev foretaget registreringer af planter på overdrev i sommeren 2015. Se under links og referencer.

Den spektakulære bille Sankthansormen er registreret på begge sider af stien mellem Hillerød motorvejen og sø SM08. Frivillige fra Agenda 21 i Gladsaxe har i gennem flere år fulgt tilstedeværelsen af en bestand af sankthansorme langs denne sti. Der informeres ved skilte om

billernes tilstedeværelse i yngletiden.

I Smørmosen er der to folde. Her er der mulighed for at udføre naturpleje med frivilliges hjælp, foreninger, kvæggæsserlaug eller fårelaug, hvilket Gladsaxe Kommune er meget interesseret i. Der er også mulighed for at give en hånd til naturen ved høslæt på særlige mosearealer, hvor lyskrævende plantearter vokser.

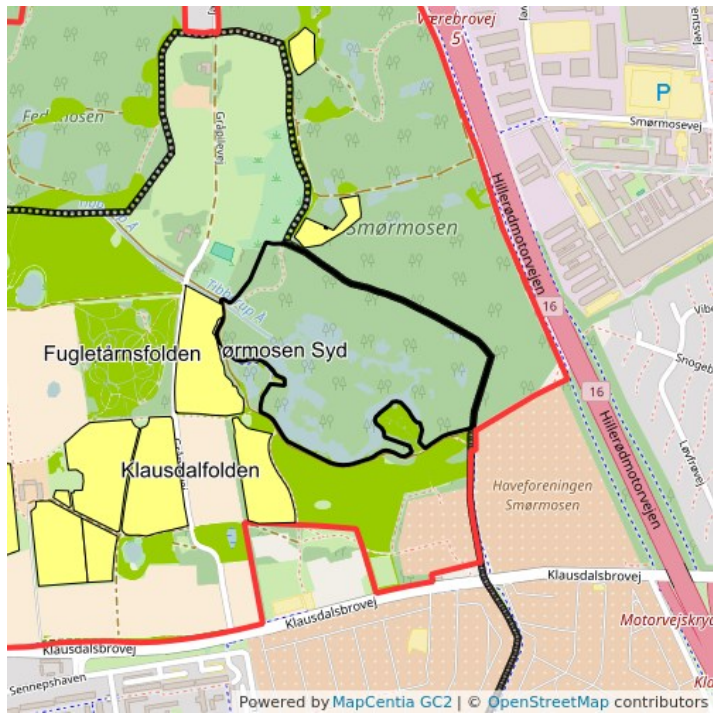
Smørmosen Syd

Døde birketræer med svampe i Smørmosen

Smørmosen Syd består af en blanding af moser, rørsump, pile- og birkekrat, sumpede skovpartier samt små søer med åbent vandspejl. Den største sø, Smørmosen, er opstået efter tidligere tiders tørvegravning og har en god økologisk tilstand. Da søens åbne vandflader er mindre end 5 ha er den ikke omfattet af statens vandområdeplaner og overvågning. Tibberup Å har sit udspring i søens vestlige del. Vedligeholdelsen af vandløbet er ikke omfattet af plejeplanen, men er fastsat i Regulativ for Tibberup Å [vandlebsregulativ_for_tibberup_aa.pdf \(7.2 MB\)](#). Der er kun en enkelt sti i områdets nordvestlige del. Området rummer et af de væsentligste kerneområder i fredningen, og her foretages kun naturpleje for at fastholde mosernes naturværdier.

Herlev Kommune er plejemyndighed.

- Folde
- Fredningsgrænse
- Smørmosen Syd
- Kommunegrænser
- Naturgræs

Skovbevoksede moseområder og øer

Mål

Størstedelen af skov- og moseområderne skal fastholdes som uberørt naturområde. Skovbrynene skal fremstå som tætte blomstrende overgange mellem skov og tilstødende arealer som sti, søer og mosearealer.

Færdsel i denne særlige del af mosen skal begrænses mest muligt af hensyn til besøgendes sikkerhed og fuglelivet. En enkelt sti i områdets nordvestlige hjørne skal dog være tilgængelig, hvorfra det skal være mulighed for kig ind til den delvist uberørte naturskov samt spændende naturoplevelser og friluftsliv langs stien. Permanent oversvømmelse på stien skal forhindres.

I området skal en mosaik af forskellige naturtyper sikres, for at bevare den værdifulde flora og fauna. Den biologiske diversitet fastholdes og der skabes nye levesteder ved naturligt væltede træer. I hele området skal store gamle træer med huller og sprækker bevares til fordel for flora og fauna. Den største ø, *Fugleøen*, der ligger midt i søen Smørråsen, skal opretholdes som rævesikker med en kanal omkring. Øen skal ligeledes holdes åben og lys med lav bevoksning.

Moseområde inde i Smørråsen

Skovbevokset tørvemose med spagnum i Smørråsen 2010

Handlinger

- I plejeperioden skal der udføres tilsyn 1-2 gange i områdets skov og mosearealer. Ved behov skal der ske pletvis udtynding (mosaikpleje) af træer og pilekrat. Mosaikplejen skal ske inde i selve området, mens træer og krat i yderområder ikke fjernes.
- Ved fældning af store træer skal disse efterlades i det fredede område. Små træer og krat skal fjernes og bortskaffes. Dette gøres om vinteren.
- I hele området skal gamle træer med huller og sprækker samt væltede træer bevares.
- I løbet af plejeperioden skal der ske naturpleje på *Fugleøen* i form af en kraftig udtynding af især birketræer, krat og anden bevoksning. Der skal dog efterlades både mellemstore og høje træer, samt krat og buskads.
- I planperioden skal det undersøges, om den mindre ø, nordvest for *Fugleøen*, skal udtyndes eller ryddes for opvækst af træer.
- Stien i områdets nordvestlige hjørne vedligeholdes og nødvendige foranstaltninger kan foretages til sikring af tilgængeligheden.
- Træer langs stien, der udgør en sikkerhedsrisiko for besøgende, skal beskæres eller fældes.
- Grøfter og rønderføringer nær stien i områdets nordvestlige hjørne, skal tilses minimum 2 gange årligt, forår og efterår, for driftsforstyrrelser. Grøfterne skal vedligeholdes ved oprensning og slåning. Afklippet plantemateriale skal fjernes, så grøfterne ikke tilstoppes.
- Stien kan eventuelt forhøjes med grus.
- På udvalgte steder i mosen, kan der etableres stendynger til snoge, efter forudgående aftale med Herlev Kommune.

Status

Skovområderne henstår de fleste steder som uberørt og svært gennemtrængelig naturskov, som er sammensat af vekslende skovtyper præget af forskellige nærings- og vandstandsforhold. Der hvor skovbunden er mere fugtig findes partier med elle- og asketræer samt skovbevokset tørvemose. Naturtyperne er generelt sårbare overfor påvirkninger, men da størstedelen af området er ufremkommeligt, er presset udefra ikke stort. Der etableres ikke faciliteter eller adgang for publikum inde i området, af hensyn til de besøgendes sikkerhed og Herlev Kommunes ønske om, at den naturmæssige værdi her, går forud for det rekreative hensyn.

De mest sårbare partier ligger langs grænsen ind til Smørmosens centrale del. Her findes den internationalt prioriterede naturtype, skovbevokset tørvemose, med bl.a. forekomst af tørvemos (spagnum), birketræer og blåtop. Områdernes varierede og uberørte karakter skaber vigtige skjule- og levesteder for dyrelivet. Det er muligt at se rådyr, ræv, hare, egern og mange fuglearter i skovområderne. Også de mere åbne moseområder er kerneområde for Smørmosens mange vandfugle. Her findes blandt andet den fredede orkide ægbladet fliglæbe, kærmysse samt alm. blærerod og smalbladet kæruld, som er sjælden. De rødlistede svampe krusblad og vellugtende læderporesvamp, der lever på døde træer, er også fundet her.

I 2003 og 2004 blev der gennemført en opgravning i Smørmosen, som dannede en største ø, *Fugleøen*, i midten af søen. Formålet er at øen skal sikre beskyttelse af ynglefugle ved at begrænse tilgængeligheden til området. Ligeledes skal øen være rævesikret ved at kanalen mellem øen og fastlandet er dyb og bred nok. I dag er *Fugleøen* ved at springe i skov med birketræer og udgør en risiko for at ændre områdets værdifulde flora og naturtyper såsom søer, rørsump, overdrev og kratmose. *Fugleøens* HNV ligger på 5, hvorimod moseområdet nord for søen ligger på 7.

Den mindre ø, som ligger nordvest for *Fugleøen*, er i dag tæt bevokset med træer. Ved udtynding eller fjernelse af træopvæksten, hvor øens overflde bringes i niveau med Smørmose søens vandoverflade, vil bevirke at fugle kan flytte til øen. F.eks. er hættemåger gode til at beskytte ænder, lappedykker og vandhøns mod prædatorer, hvilket er forsøgt med succes i f.eks. Smørmosen, jf. Dansk Ornitologisk Forening. Samtidig vil udsigten til mange små og større søer i området kunne forbedres.

Hele Smørmosen Syd er omfattet af beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens §3.

Søer

Mål

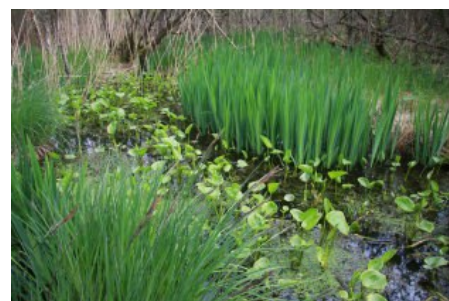
Søerne skal holdes lysåbne og med god økologisk tilstand. Søerne med høj eller god økologisk tilstand har plejemæssigt første prioritet, så de ikke forringes. Egnede søer skal bevares og plejes som paddehabitat, hvor de sydlige brinker skal være åbne til fordel for padderne mens vedplanter på de nordlige brinker skal beholdes til fordel for ynglende fugle. Plejetidspunkt skal tage hensyn til padder og ynglende fugle.

Handlinger

- Ved Sø A skal pilekrat tilses 1-2 gange i plejeperioden. Ved risiko for tilgroning skal brinkvegetationen beskæres og der skal laves en åbning mod syd.
- Ved sø B, C og G skal sø- og brinkvegetationen tilses 1-2 gange i plejeperioden. Ved risiko for tilgroning skal der ske en udtynding ved rørhøst, og beskæring samt rydning af opvækst af pil, birk, bævreasp, rød el og poppel m.fl.
- Ved Sø D, E og F skal pil, bævreasp og birk beskæres 1-2 gange i løbet af plejeperioden.
- Ved alle søerne skal de sydlige og sydvestlige bredder prioriteres ved beskæring og fældning. Vedplanterne ved den nordlige bred skal bevares.
- Pleje af søerne skal ske mellem 15. august og 1. marts.
- Ved oprensning af søer, skal det opgravede materiale fjernes fra det fredede område.

Sø i Smørmosen

Sumpvegetation i Smørmosen

Status

Området rummer syv mindre, unavngivne søer. En undersøgelse af søernes naturtilstand fra 2012 viste, at området generelt er ved at gro til. Dog har de fleste af søerne en fin tilstand, men flere mangler undervandsvegetation, hvilket skyldes mangel på lys. Der er ikke fundet fisk i nogle af søerne, og baseret på artssammensætningen af invertebrater, lever der ikke fisk i søerne, hvilket betyder at næsten alle søerne egner sig som ynglesteder for padder.

Sø A er omsluttet af tæt vegetation, og på grund af det ringe lysindfald og en stor mængde blade på bunden, er søen artsfattig og uden bundvegetation.

Sø B og Sø C er begge forholdsvis åbne søer med klart vand og relativt artsrig vegetation, der gør at de har en god tilstand.

Sø D er også klarvandet, men mangler rodfæstede undervandsplanter. På trods af dette har søen en fin flora. På søens nordlige side har kærmysen dannet en mindre hængesæk og den nordlige side er dækket af pil og birkekrat.

Sø E har klart vand og en tillukket bredzone domineret af tagrør, hvilket ikke er optimalt for padder. Længere inde er en bestand af birk og pil ved at vokse op. Søen har en varieret invertebratfauna, men er uden rodfæstede undervandsplanter.

Sø F er også lysåben og klarvandet og uden rodfæstede undervandsplanter. Bredvegetationen er domineret af tagrør med enkelte gråpil og birk.

Sø G er omgivet af tagrør og søvandet er klart. Der findes en mindre bestand af butbladet vandaks, men ellers er den floramæssigt ensformig. Søen har en god tilstand.

Da de små søer ligger i en krans omkring den store sø, Smørmosen, sikrer plejen af de små søer, at den gode tilstand i Smørmosen opretholdes.

Alle søerne er omfattet af beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens §3.

Smørmosen søen

Mål

Smørmosens store sø, kaldet Smørmosen, skal fortsat opfylde de statslige vandområdeplaners miljømål om god økologisk kvalitet. Dette betyder at mængden af klorofyl a højst må være 25 µg pr. liter.

Handlinger

- Tilførsel og ophobning af næring i søen, Smørmosen, skal begrænses mest muligt. Det kan f.eks. ske ved at undgå fodring af ænder, samt ved at holde bevoksningen rundt om Smørmosen nede.
- For at undgå, at *Fugleøen* bliver landfast og derved ikke længere er rævesikker, skal kanalen mellem fastland og øen udgraves. Kanalen skal være minimum 5 meter bred og vanddybden minimum 1 meter. Gravearbejdet skal udføres i vinterhalvåret.
- Voldsom opblomstring af vandpest i den del af søen, Smørmosen, som ligger ud for Fugletårnet, kan oprensnes.
- Rørunderføring af Tibberup Å, som løber fra søen, Smørmosen, skal tilses 2 gange årligt, forår og efterår, for driftsforstyrrelser og renses så det ikke tilstopper.
- Ved oprensning af søen, skal det opgravede materiale fjernes fra det fredede område.

Status

Den store sø, kaldet Smørmosen, er en kalkrig, brunvandet, fersk og lavvandet sø. Midt i søen ligger øen, *Fugleøen*, hvor der lever mange fugle. Tibberup Å har sit udspring i søens vestlige del og løber vestpå via en rørunderføring under stien i den nordøstlige del af Fugletårnsfolden.

Da Smørmose søen er et særligt naturvidenskabeligt interesseområde havde den i Regionplan 2005 skærpet målsætning. Staten har i vandområdeplanen vurderet søen til at have en god økologisk tilstand og stillet krav om at klorofyl a indholdet skal være på 12 µg/l eller mindre. Dette mål var opfyldt i 2009/2010 og Staten forventer at niveauet også kan holdes i 2015 (Naturstyrelsen, 2014a). Staten oplyser dog, at fosforniveauet i søen er højere end forventet ud fra klorofylindholdet, hvilket kan betyde at søen er i forværring. For at kunne opfylde målet i fremtiden er det derfor vigtigt, at søen ikke tilføres mere fosfor (Naturstyrelsen, 2014a). I vandområdeplanen 2015-2021 er kravet til klorofyl a indholdet i Smørmosen sat op til maksimalt 25 µg/l. Søen er dog stadig vurderet til at have god økologisk og god kemisk tilstand (Naturstyrelsen, 2014b). Søen er omfattet af beskyttelsen efter naturbeskyttelseslovens §3.

I den seneste undersøgelse af tilstanden i Smørmose søen i 2005 blev der fundet 10 forskellige fiskearter og en righoldig fauna (Fiskeøkologisk Laboratorium, 2005). Grundet mængden og sammensætningen af fisk kommer søen sandsynligvis ikke til at blive et optimalt paddehabitat.

De primære rekreative værdier ligger i oplevelsen af området fra dets yderzone. Oprensningen af rørsump og pilekrat langs områdets sydgrænse har gjort det muligt at opleve en stor del af mosens fugleliv på tæt hold, og udsigten ind i mosen er flot. Oprensningen har betydet, at de lyskrævende vandplanter og urter har fået bedre vilkår igen.

I Smørmose søens vandfase nær Fugletårnet, er observeret en del vandpest, jf. Dansk Ornitologisk Forening. For at tilføre mere lys til søen bund og fjerne næring fra søen, kan vandpest fjernes i tilfælde af, at den begynder at dominere i området.

Smørmosen bruges af Naturcenter Kildegården som "krible-krable-sted" i forbindelse med undervisning.

Smørmosen

Knopsvane. Foto: Frank Desting, 2015

Træbanken

I Træbanken findes en plantesamling af danske træer og buske med navneskilte ved de enkelte arter og området fremstår som en ekstensivt drevet park, som ligger på en langstrakt bakke syd for Tibberup Å.

I den nordlige del findes et shelter med bålplads, vandpost, borde og bænke til brug for primitiv overnatning. I Træbankens sydøstlige del findes et indhegnet areal, *Hundeskoven*, hvor hunde må løbe frit omkring.

Herlev Kommune er plejemyndighed.

Mål

Området skal være i overensstemmelse med Træbankens formål om at skabe en smuk, grøn oase, der kan lære de besøgende om botanikens verden. Det lysåbne præg skal opretholdes og tilgroning skal undgås. Parkudtrykket skal bevares og der skal fortsat kunne fremvises ca. 80 arter af træer og buske.

Området skal bevares som et vigtigt rekreativt område med mulighed for primitiv overnatning samt med mulighed for mindre teltlejre af kortere varighed i forbindelse med arrangementer og aktiviteter.

Hundeskoven, som er det eneste sted hunde må færdes frit i det fredede område, skal bevares.

Handlinger

- Træer, buske og hegnsplantninger gennemgås mindst 1 gang i plejeperioden for beskæring og udtynding.
- Der kan laves større engangspleje med udtynding og beskæring af træer, omflytning på enkelte træarter og efterplantning af manglende træer.
- Træbankens græsstier, som fører rundt mellem træer og buske, klippes op til 4 gange årligt. De øvrige græsarealer klippes 1-2 gange årligt.
- Mulighed for at lave QR-koder ved hvert træ og busk, som indeholder information om arten, f.eks. fra Danmarks Flora.
- Mulighed for udvidelse af den eksisterende hundeskov ved Træbanken.

Status

Etablering og udvikling af Træbanken med dens træsamlingen samt borde, bænke, hundeskov, vandpost, bålplads, shelters og blev startet i 1995 og løb frem til 2003.

Det er planen, at området skal rumme flest mulige arter af de træer og buske, som er beskrevet i Politikens bog *Træer og buske i landskabet*. Ud af bogens ca. 130 arter er omkring 80 arter repræsenteret, hvilket ser ud til at være de arter, som kan trives under de vækstbetingelser Træbanken

Shelter

Bålplads med udsigt ud over de åbne arealer nord for Kildegården

Hundeskoven, hvor hunde må færdes frit

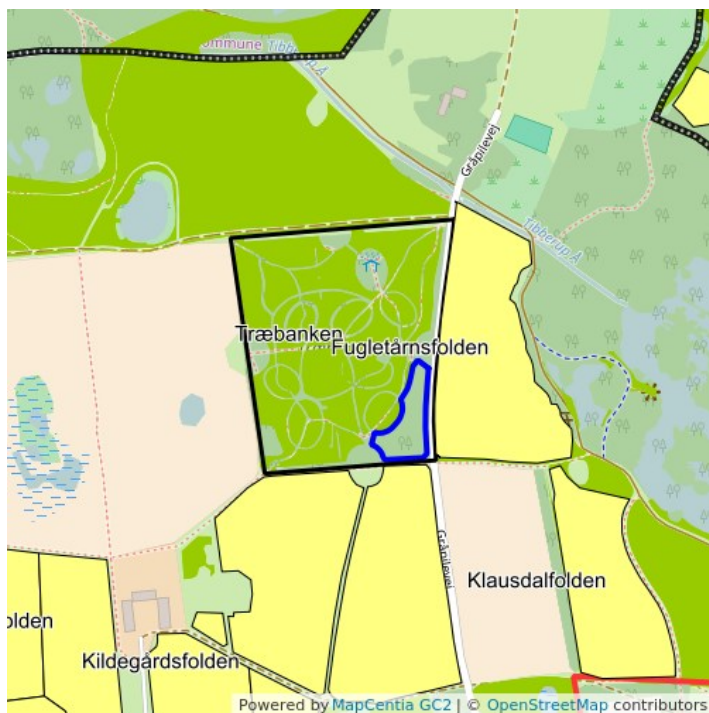

Samling af danske træer og buske

kan tilbyde.

Træbankens naturværdier er ret begrænsede på grund af den noget mere intensive pleje og rekreative brug og er ikke tildelt en HNV værdi, da den drives som park. De væsentligste naturværdier er de mange forskellige arter af træer og buske. Træbanken har til gengæld en høj rekreativ værdi som udflugts- og hundeluftningsområde.

I 2014 blev der opsat bænke samt en særlig skraldespand til komposterbare hundeaftaldsposer inde i Hundeskoven.

- Folde
- Fredningsgrænse
- Træbanken
- Hundeskov
- Kommunegrænser
- Naturgræs

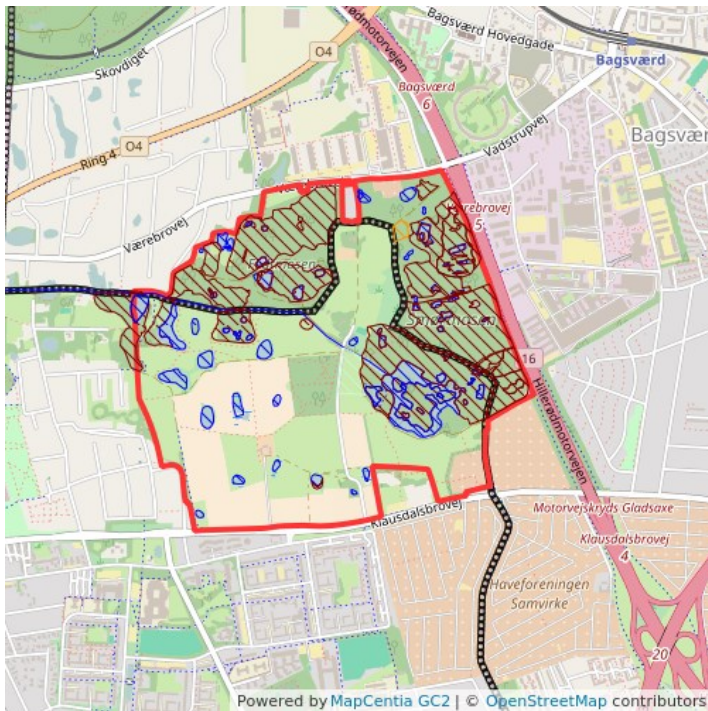
Baggrund

Under baggrund kan du finde baggrundsviden, der ligger til grund for eller supplerer plejeplanen.

Afsnittet er opdelt i

- Planer og lovgivning: beskriver hvilke love og planer og bestemmelser Smør- og Fedtmosen er omfattet af.
- Offentlighedens adgang: beskriver hvad man må i området.
- Landskabets historie: beskriver den geologisk, kulturhistoriske udvikling i området, samt hvordan naturen i mosen udvikler sig.
- Dyr og planter: beskriver biologiske forhold hos forskellige dyre- og plantegrupper.
- Næringsbelastning: beskriver ...
- Hydrologiske forhold: beskriver ...
- Tekniske anlæg: beskriver de tekniske anlæg som er placeret indenfor fredningsområdet.
- Links og referencer: beskriver kilder til mere information og anvendte kilder i plejeplanen.

Planer og lovgivning

- Eng
- Mose
- Overdrev
- Sø
- Beskyttede vandløb
- Fredningsgrænse
- Kommunegrænser

Smør- og Fedtmosen er udover fredningen, omfattet af en række lov- og direktivmæssige bindinger, der har betydning for forvaltningen af området.

Fingerplanen

Hjortespringkilen udgør en af syv grønne kiler på Københavns Vestegn, der blev udlagt som et resultat af Fingerplanen i 1947. Når kilens ubebyggede områder i dag er langt mindre end det areal, der i sin tid blev udpeget, skyldes det en kraftig byvækst, der har givet pres på kilens arealer, hvor natur og landbrug har måttet vige for boliger, industri, transportkorridorer og tekniske anlæg. Fingerplanen, som er et landsplandirektiv, er løbende blevet revideret, senest i 2013, hvor fokus ligger på de grønne elementer samt erhvervslokalisering.

Planlægning og forvaltning af kilen skal ske i overensstemmelse med Fingerplan 2013, der fastslår, at kilen skal fastholdes som grøn kile og friholdes for yderligere bebyggelse til bymæssige formål.

Planloven

Kommuneplanerne for Gladsaxe og Herlev kommuner fra 2013 viderefører retningslinjerne for Smør- og Fedtmosen fra Regionplan 2005.

I kommuneplanen for Herlev Kommune er området udlagt til offentligt grønt område med rekreative funktioner og landbrug. Herlev Kommune vedtog i 1989 en strukturplan for Kildegårdens jorder, Klausdal og Smørmosen. I Kommuneplan 2013-2025 for Herlev er området udlagt til rekreativt område. Moseerne og de tiliggende arealer i Hjortespringkilen er udpeget som biologiske interesseområder og har status som biologisk spredningskorridor. Her er målet at bevare og forbedre områder, hvor der kan skabes levesteder og spredningsmuligheder for det vilde plante- og dyreliv. Gennem udpegning af kerneområder og spredningskorridorer er det også målet at sikre stor artsrigdom og at bevare truede og sårbare arter.

I Gladsaxes kommuneplan er Smør- og Fedtmosen udlagt som naturbeskyttelsesområde. Her må tilstanden eller områdets karakter ikke ændres,

hvis det forringer områdets værdi. Tilstanden og arealanvendelsen må kun ændres, hvis det kan begrundes ud fra væsentlige samfundsmæssige hensyn, og såfremt det ud fra en konkret vurdering kan ske uden at tilsidesætte områdernes særlige værdier. Som hovedregel må der ikke planlægges byggeri og anlæg. Der skal generelt tilstræbes størst mulig adgang og mulighed for oplevelse af naturværdierne. Den almene adgang kan dog begrænses inden for områder, der er særligt sårbare.

Vandplaner

Den største sø i Smørmosen omtales i Herlev Kommunes vandhandleplaner for 2012-2015. Søen er udpeget i vandplanerne med miljømål om at opnå god økologisk tilstand i 2015. Da miljømålet allerede er opfyldt stilles der ikke krav om indsats til forbedring af tilstanden i Smørmosen.

I Vandområdeplanerne, II generations vandplaner, som var i høring til juni 2015, er søer under 5 ha kun medtaget, hvis de ligger i Natura 2000 områder eller har særlig stor naturværdi. Smørmosen, på ca. 3 ha falder ikke under disse kriterier og er derfor ikke med i Vandområdeplanerne.

Naturbeskyttelsesloven

Det overordnede formål med Naturbeskyttelsesloven er at bevare og beskytte dyre- og plantelivet og samtidig sikre en bæredygtig samfundsudvikling. Loven skal sikre befolkningen adgang til naturen og forbedre mulighederne for friluftsliv. Loven skal beskytte vilde dyr- og planter samt deres levesteder. Landskabelige og kulturhistoriske interesser er også omfattet af denne lov.

Naturbeskyttelseslovens § 3 beskytter blandt andet naturtyper som **søer** på over 100 m², **vandløb, overdrev, enge og moseområder**, der enkeltvis eller tilsammen er større end 2500 m².

I Smør- og Fedtmosen er mange af småsøerne over 100 m² og dermed beskyttet efter denne lov. Mosens overdrevsarealer og moseområder samt en enkelt eng er også beskyttet. Loven skal forhindre, at der aktivt foretages ændringer i naturtypernes tilstand, herunder terrænændringer eller beplantning.

Søbeskyttelseslinjen beskytter søer med en vandoverflade på mindst 3 ha i en afstand af 150 meter fra søbredden jf. naturbeskyttelseslovens § 16. Der må derfor som udgangspunkt ikke placeres bebyggelse eller foretages ændringer i tilstanden, herunder terrænændringer eller beplantning inden for beskyttelseszonen.

Habitatdirektivet

EF-habitatdirektivet er en fælles ramme for medlemslandene, der skal sikre den biologiske mangfoldighed ved at beskytte og bevare naturtyper og arter, som er af betydning for EU. Habitatdirektivet foreskriver udpegnings af særlig bevaringsområder i de internationale naturbeskyttelsesområder, også kaldet Natura 2000 områder. Derudover er der streng beskyttelse af nogle særlige plante- og dyrearter. Disse strengt beskyttede arter fra Habitatdirektivets bilag IV er implementeret i bekendtgørelse om beskyttede naturtyper.

Smør- og Fedtmosen er ikke udpeget som internationalt naturbeskyttet område, men det indeholder en række af de naturtyper, som EU ønsker at beskytte. I Smør- og Fedtmosen er der tale om følgende naturtyper:

(3160) Brunvandede søer og vandhuller

(7140) Hængesæk og andre kærsumfund dannet flydende i vand

(91D0) Skovbevokset tørvemose

(91E0) Elle- og askeskov

Dyre- og plantearter omfattet af EU-lovgivningen er delt op i to grupper, bilag II og bilag IV. Arterne er implementeret i bekendtgørelse for beskyttede naturtyper. Bilag II arter er strengt beskyttede arter, som danner grundlag for udpegnings af Natura 2000 områder. Bilag IV er naturligt hjemmehørende arter, der er beskyttet overalt i landet.

I Smør- og Fedtmosen findes de særligt beskyttede bilag IV arter stor vandsalamander og spidssnudet frø og flere arter af flagermus. Der er tidligere registreret markfirben i området.

Inden der foretages væsentlige ændringer i området, skal der screenes for eventuelle forekomster af disse arter. Plejeplanen skal tilpasses, så de beskyttede arter får en gunstig bevaringstilstand/pleje. Det vil sige, at de enkelte naturtyper og arter skal være i god balance eller fremgang.

Vandløbsloven

Vandløbsloven har til formål at sikre, at vandløb kan benyttes til afledning af vand samt skal sikre de miljømæssige forhold i vandløbene.

For det offentlige vandløb Tibberup Å findes et regulativ, som ikke må stride imod den målsætning, som vandløbet har ifølge regionplanen. Tibberup Å er et mindre vandløb, som har sit udspring i det fredede område. Åen afvander mod vest via Værebros Å-systemet til Roskilde Fjord. I Regionplan 2005 er Tibberup Å omfattet af generel målsætning (B), der skal sikres et upåvirket eller kun svagt påvirket alsidigt dyre- og planteliv og gode hygiejniske forhold.

Regulativet for Tibberup Å indeholder en beskrivelse af vandløbets tilstand og beskriver desuden, hvorledes vedligeholdelse med grødeskæring og oprensning skal ske. Fredningen berører ikke forhold, der vedrører vandløbsregulativet, og plejen indgår ikke i plejeplanen.

Grøfter og dræn er tillige omfattet af reglerne i vandløbsloven.

Museumsloven

Det lokale ansvarsmuseum Kroppedal skal høres i forbindelse med eventuel ansøgning om terrænregulering, naturgenopretning og etablering af publikumsfaciliteter i det fredede område på grund af muligheden for at støde på arkæologiske fund.

Fredning af visse dyre- og plantearter

Bekendtgørelse om fredning af visse dyre- og plantearter skal sikre sjældne og truede dyre- og plantearter. Det indebærer at arterne ikke må samles ind eller slås ihjel, og visse plantearter må ikke fjernes fra deres voksesteder.

I Danmark er alle vilde pattedyr og fugle fredede, med mindre der er givet lov til at jage dem, hvilket angives i jagtloven. Derudover omfatter de fredede arter i Danmark: alle fem arter af krybdyr, alle 14 arter af padder, 10 arter af insekter, alle 35 arter af orkideer samt 35 andre planter.

Offentlighedens adgang

Hvad må man /offentlighedens adgang

Plejeplanen er et redskab, der giver plejemyndighederne (Herlev- og Gladsaxe Kommune) mulighed for, uden forudgående ansøgning om tilladelse fra Fredningsnævnet, at foretage indgreb som er beskrevet i plejeplanen. Foranstaltninger, der ændrer tilstanden i et beskyttet naturområde, kan kun udføres efter særlig tilladelse efter naturbeskyttelsesloven §3 (beskyttede naturtyper). Ændringer og tiltag, som ikke er beskrevet i plejeplanen, kræver dispensation efter Fredningsnævnet og eventuelt naturbeskyttelsesloven.

Der er offentlig adgang til offentligt ejede arealer til fods og på cykel. På flere grus- og asfaltstier er der tilgængelighed for kørestolsbrugere. På markerede ridestier, er det tilladt at ride. Hunde må medbringes i snor i hele Smør- og Fedtmosen. I Hundegården, som er et indhegnet areal i Træbanken, må de dog gerne være løse. Motoriserede køretøjer er kun tilladt på Gråpilevej. Dog er arbejdskørsel med motoriserede køretøjer også tilladt i forbindelse med drift af området. De græssende dyr og blomsterfloraen i foldene må gerne opleves på nært hold. Alle folde har låger, så der altid er adgang for borgere, dog på eget ansvar.

I Træbanken er der bålplads og shelter. Shelteren kan reserveres ved at kontakte Herlev Kommune, Center for Teknik og Miljø. På Cirkuspladsen er der også en bålplads og mulighed for at opstille teltlejre og primitive publikumsfaciliteter efter aftale med Gladsaxe Kommune. I flere områder i Smør- og Fedtmosens sydlige del i Herlev Kommune, er der mulighed for at opstille mindre teltlejre og lave mindre arrangementer og aktiviteter efter aftale med kommunen.

I hele området er der opstillet borde og bænkesæt samt affaldskurve.

Smuk udkigsplads ved Svanesøen.

Nyttehaven langs Værebrovej bevares, men såfremt brugen ophører skal arealet inddrages som naturområde. Nyttehaven langs Klausdalsbrovej omfattes først af fredningsbestemmelserne, når de ikke længere benyttes som haveområder.

Det frarådes at fodre fugle i mosen, da det tilfører næring til området som kan resultere i tilgroning af uønsket bevoksning.

Fiskeri er tilladt i alle søer med gyldigt fiskekort. Udsætning af fisk i søer og vandhuller frarådes, da de spiser haletudser og salamanderlarver.

Landskabets historie

Smør- og Fedtmosen er et gammelt dødislandskab, der blev dannet under isens afsmeltning i sidste istid. Mosen ligger i bunden af en bred tunneldal og udgør resterne af den store Tibberup Sø. Dalskråningerne varierer med 10-20 meter høje skrænter, som kan anses ved at stå i dalbunden og se mod syd. I dalbunden løber Tibberup Å, der har sit udspring i Smørmosen. Herfra løber åen i nordvestlig retning mod Sønder sø i Værløse, hvor den møder Jonstrup Å, der efter udløbet i Værebros Å ender i Roskilde Fjord. Vandskellet mellem Tibberup Å og Kagsåen ligger ca. hvor Klausdalsbrovej forløber.

Søerne i mosen er levn fra tiden med tørvegravning, som er foregået i området gennem århundreder og frem til 1950'erne. De brunvandede søer i mosen er et resultat af denne tørvegravning, der frigiver humusstoffer fra tørvejorden til vandet.

I dag opleves landskabet som et varierende naturområde med småbiotoper, skovbevoksede vådområder, overdrev, marker, søer, krat og langs stierne i den centrale og nordlige del, forekommer lysåbne græslokker. Fra den højtliggende Klausdal i områdets sydlige udkant er der udsigt over græsklædte bakker i Smørmosen. Moseerne ligger i den nordlige og østlige del af fredningen. Moseområdet er i konstant udvikling hen mod skov, og alle stadier kan ses. Søer med åbent vandspejl; rørrose med tagør, dunhammer og søkogleaks; kratmose med overvejende birk og pil; skovmose med birk, el og ask.

Smør- og Fedtmosen er en del af Hjortespringskilen og ligger omgivet af bebyggelse og trafikerede veje på næsten alle sider. Denne beliggenhed betyder, at udsigten fra de fredede arealer mange steder præges af højhuse, motorvej, trafik, vandtårn mm.

Mosen er et fredet område. Med den nye fredning i 2003, blev området udvidet til et større område, der omfatter 150 ha. Tidligere var området kun 70 ha, ved fredningen der trådte i kraft ved Overfredningsnævnets kendelse den 20. juli 1944.

Mosens udvikling

Plantesamfundenes naturlige udvikling:

Sø → rørsump → kratmose → skovmose → skov på tør bund ← overdrev

Søerne i moseområderne stammer alle fra tidligere tørvegravning i området. Nogle søer er ved en ophobning af organisk materiale omdannet til rørsump. Når ophobningen bliver så stor at bunden hæves helt op til vandoverfladen, vil der udvikles mose i området. Det første mosestadium vil være dyndeng, der ved tilgroning vil udvikles til kratmose med kærplanter, mindre træer og buske, som pil. Når højere træer som birk, el og ask etablerer sig, bliver kratmoserne til skovmose. Skovmosen kan udvikle sig til tørre skovområder ved sænkning af vandspejlet, som følge af træernes høje vandforbrug, afvanding eller mindsket vandtilførsel. Overdrevene i området er skabt ved græsning og høslet og vil naturligt udvikle sig mod skovområder, hvis ikke de vedligeholdes ved fortsat græsning, høslet og træudtynding.

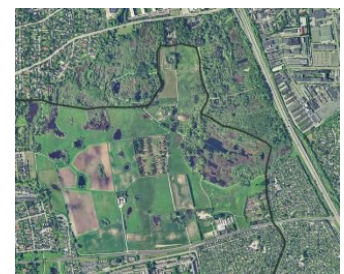
I de indre dele af Smørmosen findes partier, der lever op til kriterierne for den prioriterede habitatnaturtype *skovbevokset tørvemose*.

Nogle områder i Fedtmosen er i dag så tilgroede, at man ikke længere har fornemmelsen af at færdes i et vådområde. Når vegetationen er høj, uigennemtrængelig og skyggende, vil de fleste typiske kærplanter ikke længere blomstre eller forsvinde helt. Dyndengsamfundene er næsten helt forsvundet, og vegetationen er blevet mere artsfattig og domineres af nogle få næringskrævende arter.

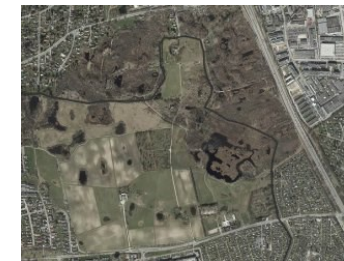
Tilgroningen af åbne arealer med pilekrat eller skov er et led i den naturlige succession i området. Udefrakommende påvirkninger, som tilledning af forurenede overfladevand, øget deposition af især kvælstof fra atmosfæren og vandstandssænkning, har dog fremskyndet tilgroningsprocessen.

Luftfoto af Smør- og Fedtmosen i 1945, kort efter den første fredning.

Luftfoto af Smør- og Fedtmosen i 2003, efter fredningens udvidelse.

Luftfoto af Smør- og Fedtmosen i 2014.

Dyr og planter

Fugle

Fiskehejre. Foto: Frank Desting 2015

Skov og krat, lysåbne lommer og søer, udgør sammen med det åbne land i Smør- og Fedtmosen, vigtige levesteder for fuglelivet. Her findes mange forskellige fuglearter som yngler, søger føde, er trækgæster eller standfugle, som bliver i området året rundt. Dansk Ornitologisk Forening har gennem mange år registreret mange forskellige fuglearter i mosen og nyere observationer fra foreningen fremgår i den følgende tekst.

Af de omkring 200 forskellige fuglearter, som er set igennem tiden i Smør- og Fedtmosen, yngler ca. 50 årligt i området. Det er blandt andet 2-3 arter af lappedykker, en del andefugle og vandhøns og ikke mindst mange sangfugle. I mindre antal kan også ses ynglefugle som musvåge, spurve- og rørhøg, tåmfalk, vibe, skovskade, gøg, natugle, sanglærke, stor flagspætte, sump-, hale- og pungmejse, træløber, grå og broget fluesnapper, stillits, dompap og kernebider. Landets måske næststørste koloni af sjagger har tidligere ynglet nær mosen. Kolonien er dog de seneste år reduceret væsentligt, således at der nu kun yngler enkelte par.

Til venstre ses blishønen og til højre ses træløberen. Foto: Frank Desting 2015

Forår og efterår ses et betydeligt antal fugle på træk over - eller som raster i - mosen. En stor del af dem er rovfugle så som musvåge, hvepsevåge, spurvehøg, men også i mindre tal ses fugle som rød glente, duehøg, fjeldvåge, fiskeørn, blå kærhøg, rørhøg, lærke- og dværgfalk. Med lidt held kan man også se vandrefalk. Selv kongeørn, lille skrigørn og havørn er set over mosen få gange.

På forårsdage med megen østenvind, kan pæne flokke af traner passere mosen. Af småfugle trækker og raster mange forskellige arter. På og over Kildegårdens jorde ses et betydeligt antal pibere, gul vipstjerter, lærker, svaler, drosler, stenpikker og bynkefugle samt flere tusind finker. Fugletrækkene ses bedst fra det højtliggende område ved Klausdal eller fra Kildegården. Hvis trækket svigter, er der altid en del rastende småfugle i selve mosen.

Om vinteren er duehøg en årligt tilbagevendende gæst med 1-2 individer. Også musvåger kan ses - og af og til fjeldvåge og blå kærhøg. Enkelte år ses også overvintrende rørdrum, som er i fremgang i Danmark med ca. 2-3000 par i Danmark (Dansk Ornitologisk Forening).

Rørdrum i Smørmosen 2012.

Nogle år ses store flokke af vindrossel og silkehale samt mange småfugle, her iblandt mange farvestrålende finker. I udkanten af Fedtmosens nordvestlige hjørne findes en overvintringsplads for skovhornugle, som siden år 2010 er begyndt at yngle i området. Uglen kendes blandt andet på sine orangebrune øredækfjer og de høje fjer i panden, der ligner horn.

Pattedyr

Mosen er levested for de mest almindelige arter af pattedyr. Det er muligt at finde rådyr, hare, ræv og forskellige mus. Tidligere registreringer har vist at der findes forskellige flagermusarter som skimmelflagermus, vandflagermus og dværgflagermus (Orbicon 2007). Flagermus er knyttet til åbne landskaber, skov og vådområder. De bygger rede i gamle træer, høje bygninger og huse. Vandflagermus finder ofte sin føde ved søer og vandløb. Mange af flagermusene overvintrer i kalkgruber og gamle bygninger. Skimmelflagermus overvintrer i store bygninger og om efteråret kan man høre hannens karakteristiske parringssang.

Padder

En af mosens brune frøer 2015.

I mosen er der fundet flere frøer og lille- og stor vandsalamander. Om foråret yngler butsnudet frø, skrubbudse og spidssnudet frø. Tidligere er der også registreret springfrø og grøn frø.

Butsnudet frø og spidssnudet frøs levevis minder meget om hinanden, og de lægger ofte deres æg imellem hinanden i søernes bredvegetation. Frøerne er brune frøer og spiser insekter, snegle og regnorme. Stor vandsalamander er en god indikator for rent vand, da den ikke yngler i forurenet vand. Stor vandsalamander kan kendes på sin vortede mørkegrå-sortte farve og kraftige gule farve på bugen. Den lægger æg fra april-juli.

Fisk

Fisk fra Smørmosens søer. Øverst tv 4 gråskaller. Th 7 rudskaller (blodrøde finner). Nederst tv 2 svagt sribede aborrer. I midten 2 små regnløjer.

Flere undersøgelser har vist at der er fisk i søerne i Smør- og Fedtmosen. I Svanesøen er der regnløjer, suder, aborrer, skaller og gedder. I Smørmosen og de andre søer er der observeret gedder, aborrer, rudskaller, karusser, brasener, brasenskaller og skaller (Fiskeøkologisk Laboratorium, 2005). Regnløjer, suder, rudskaller, karusser, brasener, brasenskaller og skaller er fredfisk, som spiser alger, dyreplankton og andre smådyr. Aborrer og gedder er rovfisk som spiser andre fisk. En sø i god balance kræver en god sammensætning af både fred- og rovfisk. I næringsrige og uklare søer er der derimod ofte en dominans af fredfisk, da rovfiskene er for få eller slet ikke til stede. De fleste af fiskene på nær regnløjen spiser æg og yngel af padde, og kan derfor være en trussel mod områdets paddebestand. Undersøgelserne af søerne har dog vist at fisk og padde kan sameksistere på trods af dette.

Krybdyr

Snog. Foto: Frank Desting 2014

Af krybdyr, er snogen ret almindelig og udbredt i moseområdet. Stålmorm er fundet ved en enkelt sø i Smørmosen. Derudover er der fundet almindeligt firben, og et enkelt individ af skildpadden rødøret terrapin blev fundet i 2015 (Orbicon 2015). Ved tidligere undersøgelser er fundet markfirben og hugorm.

Snog kan opleves ved søerne og i lune lysninger i mosen. Den kan kendes på sin kulsorte farve og gule nakkepletter. Den lever hovedsageligt af paddearter, men kan også spise fisk og pattedyr. Snogen lægger æg i juni/juli måned. Flere steder i mosen efterlades bunker af kviste og plantemateriale for at tiltrække snoen, der foretrækker fugtige og varme steder at lægge sine æg.

Det almindelige firben er ofte set på lysåbne arealer og foretrækker steder hvor der er sol og skovsøer. Den kan kendes på sin olivenbrune til rødbrune farve med små bånd og pletter. Føden er insekter og andre smådyr. Parringen foregår i april-maj måned.

Insekter og smådyr

Til venstre ses aurora hun i Fedtmosen. Foto: Frank Desting 2011. Til højre ses Sankthansormen. Foto: istock

I de fleste af søerne i Smør- og Fedtmosen er der fundet et artsrigt smådyrliv som følge af, at der er klart vand med en veludviklet undervands- og rørsumpvegetation. En stor del af smådyrene lever således i tilknytning til vandplanterne. Der er i 2015 fundet flere ualmindelige arter af vandbiller, tæger og muslinger. Lille kærguldsmed er også en truet art, der blev fundet fåtalig i mosesøerne.

Sankthansormen er en bille som er kendt for sin bemærkelsesværdige adfærd, hvor hunnen udsender gul-grønt lys for at tiltrække hannen i sommernatten. Sankthansormen er set ved sø SM08 og SM09 i Smørmosen. Den foretrækker fugtige levesteder og mosen er derfor et godt

levested. Sankthansormen spiser forskellige snegle som den kan lamme med gift.

Planter

Til venstre ses sumpplanten kærmysse i Smørmosen 2015.

Til højre ses vandrøllike. Foto: Frank Desting 2011

Smør- og Fedtmosen har et særligt artsrigt planteliv. Fra tidligere undersøgelser anslås artsantallet at ligge omkring 400 arter. Plantelivet er rigt på grund de mange forskelligartede levesteder, vådområder, lysninger, skov og forskellige jordbundsforhold.

Den smukke og sjældne kærmysse vokser i mosens sumpområder og kan også vokse i hængesæk. Bladene er hjerteformede og blomsterne er hvide med røde giftige bær. Der er også fundet den sjældne svømmende sumpskærm. Af kødædende planter er fundet almindelig blærerod, liden blærerod og slank blærerod.

Orkidéen Ægbladet fliglæbe.

I mosen findes flere forskellige orkidéer, blandt andet ægbladet fliglæbe og skov-gøgeurt. Ægbladet fliglæbe har gul-grønne blomster og kan ses i juni-juli. De grønne blomster tiltrækker insekter med nektarens duft. Orkidéen er tilknyttet fugtig og kalkholdig muldjord og findes i Smørmosens skovbevoksede områder. Skov-gøgeurt har lyserøde eller mørkviolette blomster og blomstrer i juni-juli. Den vokser i fugtig løvskov, men kan også findes i krat, på overdrev og enge.

Svampe

Svovlporesvamp på et gammelt piletræ i Smørmosen.

I mosen lever svampe på døde og levende træer, og nogle lever i symbiose med rødder på planter, træer og buske. Svampelivet er særligt artsrigt i Danmarks naturskove. I Smør- og Fedtmosen er en del af skovområderne naturskov og der efterlades døde træer til gavn for svampelivet.

Der er de seneste år fundet mere end 150 svampearter i Smør- og Fedtmosen (Foreningen til Svampekundskabens fremme). Flere af mosens

svampe er registreret på Den danske rødliste 1997.

Et mindre udsnit af Smørmosens svampe er purpur-lædersvamp, birke-ridderhat, gul bævresvamp, kløvblad, den sjældende vellugtende læderporesvamp, almindelig østershat og pude-ildporesvamp (Danmarks Svampeatlas 2014).

Næringsbelastning

Hulkravet kodriver på det næringsfattige areal mellem Stadagersøen og Nattergalesøen.

Næringsbelastning

Smør- og Fedtmosen bærer generelt præg af at store mængder næring er tilgængelig for planterne. Det skyldes primært fem årsager:

- tilførsel af overfladevand
- ophobning af næringsstoffer via tidligere landsbrugsdrift
- udlægning af slam fra søbunde
- kvælstoffiksering på græsenge
- atmosfærisk deponering, så som kvælstofoxider fra bilernes udstødning

En del af det vand, der løber ud i mosen, er overfladevand, der kommer fra bolig- og industriområder. Det overfladevand, der tilledes er næringsrigt og forurenet, hvilket kan være et problem for opretholdelsen af en rig og varieret vegetation.

Symptomer på næringsbelastning

Florasammensætningen i området er en indikator for næringsindholdet i jorden. Næringskrævende arter så som stor nælde, agertidsel, lodden dueurt og butbladet skræppe er almindelige på de ugræssede kulturrenge. De dyrkede marker er dominerede af alm. kvik, alm. rajgræs, alm. rapgræs, eng rottehale, fløjlsgræs, lav ranunkel og mælkebøtte, hvilket også alle indikerer høje næringsværdier.

Flere invasive arter som findes i området trives på næringsrig jord, så som kæmpe-bjørneklo, pastinak, gyldenris og pileurt. Derfor vil en indsats for at mindske næringsindholdet i jorden have en positiv effekt på forekomsten af invasive plantearter.

På grund af det høje næringsindhold må det forventes, at udviklingen mod artsfattig skovmose med få næringskrævende arter vil fremskyndes yderligere. Tilgroning med vedplanter er ligeledes med til at fremme udviklingen mod skovagtige biotoper, da træer har et højt vandforbrug og derved selv bidrager til sænkning af det terrænnære grundvand.

Metode til næringsreducering

Landbrugsarealernes afgrøder dyrkes økologisk, hvilket indebærer at tilførslen af gødning er minimal. Der bruges naturgødning en gang hvert 3.-4. år.

Ved fremtidig oprensning af søer vil slam fra søbunden samt andet opgravet materiale f.eks. trådalger, blive bortskaffet for at undgå en næringsophobning.

Overfladevand fra boliger i Herlev Kommune syd og vest for det fredede område ledes gennem 8 små søer og videre til Tibberup Å. På vej gennem systemet renses vandet. Alternativt kan næringstilførslen fra overfladevand til området begrænses.

De 10 meter brede randzoner rundt om alle søer, medvirker til at rense vandet og optage næring inden det ender ude i søerne.

En del af den næring som er ophobet kan reduceres. Det kan gøres ved at fjerne det afklippede græs, krat, buske, træer mm. ud af området, hvilket kan gøres i hele det fredede område. Dog er det ønskværdigt at fældede større og ældre træstammer samt kvasbunker får lov at ligge til glæde for insekter, svampe og snoge. De større træstammer må gerne "ødelægges" lidt, eks. knuses, bores hul i og lignende for at forbedre tilgængeligheden for mikroorganismer og insekter, i forbindelse med at træerne fældes.

Høslæt er en effektiv metode til at fjerne næring og kan fjerne op til 100 kg kvælstof per hektar per år (N/ha/år). I plejeperioden vil der så vidt muligt blive lavet høslæt i området omkring Stadagersøen nord for Kildegården. Ligeledes er græsning en metode til at fjerne næring, især hvis dyrene fjernes fra markerne om vinteren, så man undgår at tilskudsføre. Næringsraførslen af kvælstof ved græsning ligger på ca. 9 kg/ha/år. Det optimale græsningstryk varierer fra sted til sted og år til år, men for overdrev anbefales det at der græsses med 0,3-0,8 storkreatur (SK) per ha og for ferske enge bør græsningstrykket være mellem 0,5-1,2 SK/ha (Buttenschön, 2014). I det fredede område er der cirka 13 ha offentlige arealer som afgræsses af får og kvæg, de fleste kun om sommeren uden tilskuds fodring.

Omregningstabel:

Græsningsdyr	Storkreaturer (SK)
Får og geder over 1 år	0,15 SK
Kvæg mellem 0,5-2år	0,6 SK
Kvæg over 2 år og heste over 0,5 år	1 SK

Hydrologiske forhold

Tibberup Å. Foto: Frank Desting

Smør- og Fedtmosen er et moseområde på grund af den fugtighed og det vandsystem som findes i området. Moseområdet afvander mod nordvest ud til Roskilde Fjord via Tibberup Å og Værebros Å. Mosen modtager vand fra nedbør og overfladevand fra industri-, vej-, natur- og boligarealer. Der findes tre tilløb i den nordøstlige del af Smørmosen, der tilleder overfladevand fra Bagsværd Erhvervscenter. Hillerødmotorvejen afvandes i det nordligste tilløb. I Herlev Kommunes del af Smørmosen modtager området overfladevand fra oplandet, som blandt andet er de folde, der ligger vest for Smørmosen. Fedtmosen modtager overfladevand fra Værebros Park og Værebrosvej. I den vestlige del tillædes desuden overfladevand fra villakvarteret vest for Fedtmosen.

Der tilføres regnvand fra Klausdalsbrovej via den åbne grøft, Kagsrenden, samt fra boligområdet vest for Kildegårdens jorder til søerne på Kildegårdens jorder.

Områdets moser, søer og vandhuller er med til at rense vandet, så kvaliteten forbedres. Vandets næringsindhold falder jo længere i systemet det kommer. F.eks. ledes overfladevand fra Klausdalsbrovej til Sortsø, som er et regnvandsbassin, videre til Stadagersøen, som ligger midt på strækningen og derfra til Valnæs Mose, som er den sidste sø inden vandet når Tibberup Å.

	Sortsø →	Stadagersøen →	Valnæs Mose
Total kvælstof (mg/l)	2,38	1,39	0,87
Total fosfor (mg/l)	0,278	0,078	0,057

Herlev Kommune, 2008. Notat om sammenfatning af tilstandsvurdering af naturområder i fht. plejeplan for Smør- og Fedtmosen.

En del af floraen og faunaen er afhængig af de våde områder. Derfor er der i fredningskendelsens §3 fastsat, at "Der må ikke foretages foranstaltninger, der tilsigter yderligere afvanding af de fredede arealer." På græsarealer og dyrkede marker skal vandhuller og temporære søer, som opstår, bevares. Disse kan udvikle sig til optimale habitater for padder grundet det lave vand, som hurtigt kan varmes op af solen.

Tekniske anlæg

Smør- og Fedtmosen modtager overfladevand flere steder fra befæstede arealer uden for det fredede område. Den nordlige del af Smørmosen modtager overfladevand tre steder fra Bagsværd Erhvervs kvarter samt fra Hillerødmotorvejen. Desuden modtager Smørmosens sydlige del overfladevand fra Klausdalbrovej via en åben grøft. Fedtmosen modtager overfladevand seks forskellige steder fra befæstede arealer i Bagsværd.

I den nordøstlige del af Smørmosen mod Hillerødmotorvejen ligger en kloakpumpestation ejet af Nordvand A/S. I forbindelse hermed løber en kloakledning med et deklaraionsbælte på 5 meter. I deklaraionsbæltet gælder:

- Ledningsejer skal til enhver tid have adgang til eftersyn og eventuel reparation af ledningen
- Et areal på 1,5-2,5 meter på hver side af ledningen må ikke bebygges
- Der må ikke forefindes større træer eller buske med dybdegående rødder på arealet
- Der må ikke opsættes hegn af varig karakter

I den sydlige del af fredningsområdet findes et højspændningsjordkabel med et deklaraionsbælte på 6 meter. I deklaraionsbæltet må der ikke uden særlig tilladelse fra DONG Energi:

- Opføres bygninger, etableres veje eller fortages terrænændringer
- Foretages grubning, dræning, udgravning eller lignende
- Etablering af beplantning eller rejsning af skov

Endvidere gælder at:

- Jorden over kabelanlægget kan udnyttes til dyrkning af afgrøder, herunder behandling med normale markredskaber
- De begrænsninger i brugen af deklaraionsarealet som lovgivningen til enhver tid foreskriver skal respekteres

I den sydøstlige del af fredningsområdet løber en fjernvarmeledning til NOVO, der ligger langs en græsabat og cykelsti ved haveforeningen Smørmosen. Ledningen er ejet af I/S Vestforbrænding.

I den sydlige del af det fredede område løber en drikkevandledning med et deklaraionsbælte på 10 meter. Ledningen er en 120 mm trykledning og ejes af HOFOR, Hovedstadens Forsyningsselskab.

På tværs af området hen over agerlandet ved Kildegården og videre syd for Smørmosen, findes en gammel vandforsyningsledning af beton, "Søndersøledningen". Ledningen ejes af HOFOR og bruges ikke længere til drikkevand, men stedvis til afledning af overfladevand.

Links og referencer

Rapporter:

Flora og faunaundersøgelse i Smørmosen - En gennemgang af flora og fauna i området og dets småsøer 2012, Fiskeøkologisk Laboratorium.

 smoermosen_flora_og_fauna_2012_ii.pdf (2.1 MB)

Notat - Floraundersøgelse Smør- og Fedtmosen 2010. floraundersogelse_herlev2010.pdf (4.5 MB)

Effekter af naturpleje i Herlev Kommune 2015, Fiskeøkologisk Laboratorium. notat__effekter_af_naturpleje_i_herlev_kommune_2015.pdf (1.5 MB)

Notat - Status for restaurering af Svanesø, Fiskeøkologisk Laboratorium, december 2014. notat_om_status_for_restaurering_af_svanesoe_2014_p.pdf (228.9 KB)

Tilstandsvurdering af søer, vandhuller, moser og enge i Herlev Kommune, CB Vand & Miljø, 2008. tilstandsvurdering_af_soeer_herlev_2008.pdf (287 KB)

Undersøgelse af plante- og dyrelivet i vandområder i Gladsaxe Kommune i 2015, Orbicon. rapport_vandomraader_i_2015_indledning.pdf (13.7 MB)

 soeer_fedtmosen_2015.pdf (3.9 MB), soeer_i_smoermosen_2015.pdf (19 MB)

Vegetationsliste for tre områder i Smør- og Fedtmosen. Gladsaxe Kommune 2015. vegetationsliste_for_smoer-og_fedtmosen2015.pdf (540.1 KB)

Yderligere information om natur og arter:

Naturstyrelsens hjemmeside: www.naturstyrelsen.dk

Kortmateriale fra Danmarks Miljøportal: www.arealinformation.dk

Foreningen til Svampekundskabens Fremme: www.svampe.dk

Dansk Ornitologisk Forening: www.dof.dk

Danmarks insekter: www.danmarksinsekter.dk

Danmarks fugle og natur: www.fugleognatur.dk

Danmarks Miljøportals hjemmeside: www.miljoportal.dk

Danmarks Svampeatlas hjemmeside: www.svampeatlas.dk

Dansk Ornitologisk Forening: www.dofbasen.dk

Referencer:

Baggøe, H. J. & Jensen, T. S. 2007. Dansk Pattedyratlas. Nordisk Forlag A/S, København.

Buttenschøn, 2014. Vejledende græsningstryk for udvalgte naturtyper.

Christensen, J. O. 2004. Danmarks store fuglebog. Nordisk Forlag A/S, København.

Gladsaxe Kommune 1993. Smør- og Fedtmosen. Struktur- og plejeplan.

DCE, Nationalt Center for Miljø og Energi, 2014. HVN kortet.

Fiskeøkologisk Laboratorium, 2005. Biologiske forhold og miljøtilstand i Smørmosen i Københavns Amt.

Fiskeøkologisk Laboratorium, 2013. Notat om status for restaurering af Svanesøen.

Fog, K., Schmedes, A., Lasson, D. R. 2001. Nordens padder og krybdyr. Gads forlag, København.

Fødevarerministeriet, 2015. Bekendtgørelse om krydsoverensstemmelse, nr. 100 af 30/01/15. Bilag 1, nr. 1.38, stk 1.

Herlev Kommune, 2008. Sammenfatning af tilstandsvurdering af naturområder i fht. plejeplan for Smør- og Fedtmosen.

Herlev Kommune, 2010. Registrering af naturtyper i Hjortespring Kilen.

Hjortespring Naturplejeforening, 2014. Naturtjek 2014.

Mossenberg, B. & Stenberg, L. 2003. Den nordiske flora. Nordisk Forlag A/S, København.

Miljø- og Energiministeriet 1998a, Danmarks Miljøundersøgelser og Skov- og Naturstyrelsen. GULLISTE 1997 over planter og dyr i Danmark.

Miljø- og Energiministeriet 1998b, Danmarks Miljøundersøgelser og Skov- og Naturstyrelsen. RØDLISTE 1997 over planter og dyr i Danmark.

Naturstyrelsen, 2014a. Vandplan 2009-2015. Isefjord og Roskilde Fjord. Hovedvandopland 2.2. Vanddistrikt: Sjælland.

Naturstyrelsen, 2014b. Danmarkskort fra Miljøgis samt Udkast til Vandområdeplan 2015-2021 for Vandområdedistrikt Sjælland.

Orbicon 2015. Forårs undersøgelse i Gladsaxe Kommune 2015.

Plejeplan for Smør- og Fedtmosen 2010-2015.

Fotos:

Hvis ikke andet er angivet er fotoet taget af Herlev eller Gladsaxe kommuner.

Ordbog

§3 naturtyper er beskyttet under naturbeskyttelseslovens §3. Naturtyperne omfatter søer over 100 m², vandløb, moser, heder, overdrev, ferske enge, strandenge, der enkeltvis eller tilsammen er over 2500 m². Loven skal forhindre at der foretages ændringer i naturtypernes tilstand.

Bilag II og IV-arter er dyre- og plantearter beskyttet af EU-lovgivningen. Bilag II omfatter arter, der kræver så streng beskyttelse, at der skal udpeges levesteder, hvor der skal tages særlige hensyn og ikke må foretages indgreb, der forringer artens udbredelse. Bilag IV omfatter arter, der kræver streng beskyttelse, så deres naturlige udbredelsesområde skal sikres og arterne må f.eks. ikke fanges ind, deres æg ikke indsamles og deres yngle- og rasteområder må ikke ødelægges. Fugle er særskilt behandlet i Fuglebeskyttelsesdirektivet.

Brømme er et smalt areal langs kanten af et område. I mosen findes brømmer, der er smalle lysåbne græsarealer, ved Sortsø og Klausdalsbrovej.

CITES er en forkortelse for *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*. Det er en aftale mellem en række lande om kontrol af handel med vilde dyr og planter. Der kan derfor kræves særlig tilladelse og i visse tilfælde er det forbudt at handle med visse dyr og planter, som er truede.

EF's Habitatdirektiv fra 1992 (Rådets direktiv 92/43/EØF) har til formål at fremme biodiversiteten i medlemsstaterne ved at definere en fælles ramme for beskyttelsen af arter og naturtyper, der er af betydning for EU. Dette sker hovedsageligt gennem udpegnings af særlige bevaringsområder, habitatområderne. I habitatområderne skal der sikres eller genoprettes en gunstig bevaringsstatus for de arter eller naturtyper som området er udpeget for.

Fredede arter er dyr og planter, der er truede af udryddelse og derfor ikke må samles ind eller slås ihjel.

Fredfisk er fisk, som spiser alger, dyreplankton og andre smådyr. Eksempler på fredfisk er regnløjer, suder, rudskaller, karusser, brasener, brasenskaller og skaller.

Græsningstryk er forholdet mellem antal græssende dyr og områdets bæreevne. Græsningstrykket siger noget om den mængde foder, der er tilgængeligt for dyrene og belastningen på plantesamfundet. Et højt græsningstryk giver som regel færre levesteder og skjulesteder for planter og dyr = et lavere antal dyr og planter, da græsset er tæt nedbidt.

Gullistede arter er en oversigt over plante- og dyrearter som er i tilbagegang, men dog stadig er så hyppige, at de ikke er optaget på rødlisten. Listen omfatter 600 arter som Danmark har særligt ansvar for. Nogle af arterne står også på Den danske Rødliste og disse to lister er derfor tæt knyttet til hinanden.

Gyldenris er et plantenavn, der i plejeplanen anvendes som en fælles betegnelse for de to invasive arter, sildig gyldenris og canadisk gyldenris. Disse to arter er ikke hjemmehørende. Den hjemmehørende art i Danmark hedder almindelig gyldenris.

High Nature Value (HNV) er en rangordning af arealer i det åbne land, der har særlig naturværdi eller har potentiale til at have høj naturværdi. Systemet er baseret på 14 delindikatorer, der blandt andet dækker plantearter og deres følsomhed overfor påvirkninger, truede arter, nærhed til beskyttede naturområder og landskabstyper, der indikerer god naturkvalitet. Arealer tildes HNV værdier mellem 0 og 14, hvor 14 er det bedste.

Hydrologi handler om vandets kredsløb. Vandressourcer i et området kan eksempelvis beskrives som søer, åer, vandhuller og tilløb af overfladevand. Derudover kan dets sammenhæng og bevægelse i området beskrives.

Invasive arter er dyr og planter, der udkonkurrerer andre arter og dermed har en negativ effekt på de oprindelige hjemmehørende arter.

Invertebrater er alle hvirvelløse dyr, altså dyr uden rygsøjle. Dette er dyr som blandt andet insekter, orme og krebsdyr.

Krible-krable-sted er betegnelsen for søer, der bruges til undervisning for børn på Naturcenter Kildegården. Blandt andet undersøges flora og fauna, og smådyr indsamles og studeres inden de slippes ud igen.

Kvælstoffiksering er visse mikroorganismers evne til at omdanne kvælstof fra luften til en form af kvælstof som kan bruges. Kvælstoffikseringen sker via bælgplanter såsom hvid og rød kløver. En mark domineret af kløver kan fiksere helt op til 100 kg kvælstof/ha/år.

Natura 2000 er betegnelsen for et netværk af beskyttede naturområder i EU. I disse områder skal naturtyper og vilde dyre- og plantearter, som er sjældne, truede eller karakteristiske for EU-landene, bevares og beskyttes. Smør- og Fedtmosen er *ikke* et Natura 2000 område.

Overdrev er en naturtype der opstår ved vedvarende græsning af et areal, der giver en speciel sammensætning af plantearter.

Pileurt er et plantenavn, der i plejeplanen anvendes som en fælles betegnelse for de to invasive arter, kæmpe-pileurt og japansk pileurt. I Danmark findes mange forskellige arter af pileurt.

Plejeplan er en samlet plan over arealer der er fredet og ikke ejes af statslige myndigheder. Kommuner har pligt til at udarbejde en plejeplan, der

sigter mod at opnå fredningens formål. Plejeplanen er en langsigtet plan der skal indeholde en beskrivelse af den naturtilstand, der ønskes opretholdt eller genskabt og hvordan plejen skal udføres.

Rødlistede arter er dyre- og plantearter, der er forsvundet i nyere tid, er i fare for at forsvinde eller er sjældne. Den danske Rødliste er således en oversigt over disse arter og som er vurderet efter retningslinjer fra den internationale organisation IUCN (International Union of Conservation of Nature).

Søg

Antal resultater pr. side: